

”Ne auttaa mua pääsemään jaloilleni”

Nuorten kokemuksia Kemmin kaupungin jälkihuollosta

Norja Meeri
Taipalus Saija

Opinnäytetyö
Hyvinvointipalveluiden osaamisala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

2016

Hyvinvointipalveluiden osaamisala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

Tekijät	Meeri Norja & Saija Taipalus	Vuosi	2016
Ohjaajat	Susanna Helavirta & Leena Seppälä		
Toimeksiantaja	Kemin kaupunki		
Työn nimi	"Ne auttaa mua pääsemään jaloilleni" Nuorten kokemuksia Kemin kaupungin jälkihuollosta		
Sivu- ja liitesivumäärä	45 + 3		

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuoda esille nuorten kokemuksia jälkihuollon toimivuudesta Kemin kaupungissa. Tavoitteenamme on tuottaa tietoa siitä, mitä nuorten mielestä Kemin kaupungin jälkihuollossa voitaisi kehittää. Tavoitteenamme on myös kasvattaa omaa tietämystämme jälkihuollosta. Tutkimuskysymyksemme on: "Millaiseksi nuoret kokevat Kemin kaupungin jälkihuollon?"

Opinnäytetyömme tutkimusote on kvalitatiivinen eli laadullinen. Keräsimme aineiston teemahaastattelujen ja asiantuntijahaastattelun avulla. Haastattelimme neljää Kemin kaupungin jälkihuollosta olevaa nuorta. Asiantuntijahaastattelussa haastattelimme Kemin kaupungin jälkihuollon ohjaajaa. Aineiston analyysitapana käytimme sisällönanalyysiä. Teoriaosuudessa avaamme jälkihuollon, asiakaslähtöisyyden ja osallisuuden käsitteitä sekä Kemin kaupungin jälkihuoltoa.

Tekemiemme haastatteluiden perusteella nuorten kokemukset Kemin kaupungin jälkihuollosta ovat positiivisia ja heidän mielestään jälkihuolto toimii Kemissä hyvin. Haastatteluista nousi esille, että nuorten saama tuki on yksilökohtaista ja se on vastannut heidän tarpeisiinsa. Kehittämiskohteina nuoret nostivat esille taloudellisen tuen lisäämisen sekä työntekijän roolin muuttamisen niin, että se olisi lähempänä tukihenkilötoimintaa. Haastattelujen pohjalta meille syntyi kuva siitä, että nuoret tietävät vain vähän jälkihuollon mahdollisuuksista. Pohdimme, olisiko jälkihuollosta kertovasta lehtisestä apua nuorten kykyyn hyödyntää jälkihuollon mahdollisuuksia.

School of Social Services
Bachelor of Social Services

Author	Meeri Norja & Saija Taipalus	Year	2016
Supervisor	Susanna Helavirta & Leena Seppälä		
Commissioned by	City of Kemi		
Subject of thesis	"They help me to get back on my feet" Clients' experiences of aftercare in City of Kemi		
Number of pages	45 + 3		

The aim of our thesis is to find out what kind of experiences the young aftercare clients have about aftercare in Kemi. Our goal is to produce information about what needs to be improved aftercare in Kemi. Our aim is also to increase our own knowledge about the subject. Our research question is: "How do clients experience aftercare in Kemi?"

We use qualitative research method in our thesis. We collected the material with thematized, half structured interviews and authority interview. We interviewed four young persons who were clients of aftercare in City of Kemi. In the authority interview we interviewed an employee in the aftercare of Kemi. When we analyzed the material, we used content analysis. In our theoretical part we handle concepts of aftercare, aftercare in Kemi, customer oriented approach and participation.

Based on our interviews, we can say that clients' experiences about aftercare in Kemi are good and they think that aftercare is functional. The support for the clients has been individual and it has responded to their needs. Also, our thesis shows some subjects that need to be developed. Those subjects are: financial support for the clients and employees job and developing the employee's role closer to that of a support person. Based on the interviews we also came up to a solution that clients' knowledge of aftercare is slight. We considered if a guide-book about aftercare would help clients to utilize the services of aftercare.

Key words

child welfare, aftercare, client oriented approach, participation

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	7
2.1 Tutkimusmenetelmät.....	7
2.2 Aineistonkeruu.....	9
2.3 Eettisyys ja luotettavuus	13
3 JÄLKIHUOLTO JA SEN TOTEUTTAMINEN.....	16
3.1 Mitä jälkihuolto on	16
3.2 Jälkihuolto Kemissä kaupungissa	20
3.3 Asiakaslähtöisyys ja osallisuus jälkihuollossa	22
3.4 Aiempia opinnäytteitä	26
4 NUORTEN KOKEMUKSIA JÄLKIHUOLLOSTA.....	29
4.1 Jälkihuollon sisältö ja toteutuminen	29
4.2 Jälkihuollon merkitys ja kehityskohteet	32
5 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	36
6 POHDINTA	40
LÄHTEET	42
LIITTEET	45

1 JOHDANTO

Valitsimme opinnäytetyömme aiheeksi jälkihuollon, koska se on jäänyt opinnoissamme vähälle huomiolle ja halusimme kasvattaa tietämystämme aiheesta. Jälkihuolto tarkoittaa palvelua, jota tarjotaan sijaishuollossa tai avohuollon tukitoimena sijoituksessa olleille lapsille ja nuorille sijoituksen päättymisen jälkeen. Jälkihuollossa nuorta voidaan tukea monin eri tavoin, kuten psykososiaalisesti, taloudellisesti, sekä ohjauksen ja neuvonnan avulla. Jälkihuollon tarkoituksena on tukea nuoren itsenäistymistä sijaishuollon jälkeen siten, että nuori pärjää elämässään ja tulee toimeen omillaan.

Lapsi- ja nuorisotutkimuksessa on 2000-luvulla korostunut lasten ja nuorten näkökulma. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsia ja nuoria on alettu tutkia enemmän yksilöinä, eikä vain osana perhettä, sillä nuorten mielipiteet ja kokemukset voivat poiketa hyvinkin paljon heidän vanhempiensa tai viranomaisten näkökulmista. (Aaltonen & Heikkinen 2013, 197.) Halusimme opinnäytetyössämme tuoda nuorten näkökulman esille, koska mielestämme jälkihuoltoa tutkittaessa nuorten näkökulma ja kokemukset ovat merkittävässä asemassa. Olemme kiinnostuneita lasten ja nuorten kanssa tehtävästä työstä, sekä erityisesti lastensuojelutyöstä, mikä osaltaan vaikutti kohderyhmämme valikoitumiseen.

Olemme tutkineet yleisimpiä sanomalehtiä, sekä oman alamme aikakauslehtiä ja olemme tehneet huomion, että jälkihuollosta ei juurikaan kirjoiteta tai keskustella julkisesti. Myös alan kirjallisuudessa jälkihuollon käsittely on melko suppeaa. Mielestämme aiheesta pitäisi keskustella enemmän, sillä jälkihuollolla on iso merkitys asiakkaiden elämään. Jälkihuolto vaikuttaa myös ennaltaehkäisevästi ja toimiva jälkihuolto vähentää lapsen tai nuoren riskiä syrjäytyä ja ajautua muiden sosiaali- ja terveystalvelujen varaan (Pukkio & Hoikkala 2016, 17). Jälkihuolto ei siis vaikuta ainoastaan jälkihuollon asiakkaisiin ja heidän läheisiinsä, vaan epäsuorasti myös muihin yhteiskunnan jäseniin.

Opinnäytetyömme tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, miten Kemin kaupungissa voitaisiin kehittää jälkihuoltoa nuorten ajatuksia kuunnellen. Haluamme opinnäytetyössämme muun muassa selvittää, mitä kehitettävää jälkihuollossa nuorten mielestä on, sekä miten jälkihuolto on vastannut heidän tarpeitaan. Tarkoituksenaamme on tuoda esiin, mikä Kemin kaupungin jälkihuollossa nuorten mielestä toimii ja mikä ei. Tutkimuskysymyksemme on: ”Millaiseksi nuoret kokevat Kemin kaupungin jälkihuollon?”.

Keskeisinä käsitteinä opinnäytetyössämme ovat asiakaslähtöisyys ja osallisuus, jotka ovat korostuneet opinnoissamme. Olemme oppineet, että sosiaalialalla hyvän työskentelyn lähtökohtana on asiakaslähtöinen ja asiakasta osallistava työote. Asiakaslähtöisyydellä tarkoitamme asiakkaan arvostamista, osallistamista, yksilöllistä kohtelua sekä asiakkaan oikeuksien kunnioittamista (Keronen 2013). Osallisuudella puolestaan tarkoitamme asiakkaan oikeutta saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, päätöksistä, ratkaisuista, toimenpiteistä ja niiden perusteluista, sekä mahdollisuutta ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa asioihin (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2016b). Asiakaslähtöisyyden ja osallisuuden käsitteet toimivat opinnäytetyössämme hyvän ja toimivan jälkihuollon arvioinnin välineinä.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

2.1 Tutkimusmenetelmät

Laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, jossa aineistoa kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään yleensä metodeja, joissa korostetaan tutkittavien omia kokemuksia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160.) Tavallisimpia laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, kysely, havainnointi sekä erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2013, 71). Käytämme opinnäytetyössämme laadullista tutkimusotetta, sillä tuomme esiin haastateltavien omia kokemuksia jälkihuollosta. Kuten laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, yhdistämme oman empiirisen aineistomme, eli haastatteluaineistomme, aiheeseen liittyvään teoreettiseen tietoon ja teemme näistä omia päätelmiä ja pohdintoja. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.)

Haastattelumme ovat muodoltaan puolistrukturoituja teemahaastatteluja. Puolistrukturoidussa haastattelussa ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja toisin kuin lomakehaastattelussa, vaan haastateltavat voivat vastata kysymyksiin avoimesti, omin sanoin. Puolistrukturoitu teemahaastattelu eroaa muista puolistrukturoiduista haastatteluista siten, että siinä vain haastattelun teema-alueet ovat kaikissa haastatteluissa samat. Muut puolistrukturoidut haastattelut ovat enemmän samankaltaisia keskenään, esimerkiksi kysymykset voivat olla samat kaikissa haastatteluissa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48.) Teemahaastattelua käydään tiettyjen ennalta päätettyjen teemojen varassa, eikä yksityiskohtaisten kysymysten kautta. Tällainen työskentelytapa tuo haastateltavien äänen hyvin kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48.) Haastattelijan tehtävänä on pitää huoli siitä, että kaikki etukäteen suunnitellut teema-alueet käydään läpi jokaisen haastateltavan kanssa. Teemojen järjestys ja laajuus kuitenkin vaihtelevat haastatteluissa, sillä vastausten laajuus riippuu haastateltavasta itsestään. (Eskola & Suoranta 2001, 86.)

Puolistrukturoitu teemahaastattelu oli meille luontevin valinta, koska aiheemme käsittelee ihmisten henkilökohtaisia kokemuksia. Koemme tärkeäksi, että haastateltavat saavat itse kertoa kokemuksistaan omin sanoin, emmekä halua rajata vastausmahdollisuuksia valmiisiin vastausvaihtoehtoihin. Vastausmahdollisuuksien rajaaminen sulkee väistämättä pois joitakin kokemuksia, jolloin haastateltava joutuu valitsemaan lähimpänä omaa kokemustaan olevan vaihtoehdon. Tällöin emme saisi todellista kuvaa kokemusten luonteesta. Koemme myös, ettei teemahaastattelua avoimempi haastattelu olisi meille soveltuva metodi, sillä keskustelu saattaisi helposti ajautua pois aiheesta ja olennaisia asioita jäisi keskustelun ulkopuolelle.

Opinnäytetyöprosessimme alussa pohdimme, millä keinolla saisimme nuorten kokemukset parhaiten esille. Meille ehdotettiin, että käyttäisimme luovia menetelmiä haastattelun tukena, mutta niiden käyttäminen ei ollut meille luontevaa, joten emme huomioineet niitä menetelmien valinnassa. Koska halusimme kuulla nuoria itseään, emmekä halunneet valita meille tuntemattomampia menetelmiä, rajasimme vaihtoehdot kyselyyn ja haastatteluun. Kyselylomakkeeseen verrattessa haastattelu on menetelmänä joustavampi ja sallii täsmennykset, ja lisäksi haastateltavalla on enemmän mahdollisuuksia tulkita kysymyksiä. Haastattelu on lomaketta parempi menetelmä käsiteltäessä emotionaalisia ja intiimejä aiheita. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34–36.) Lisäksi se on hyvä menetelmä silloin, kun tiedetään aiheen tuottavan vastauksia monitahoisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajaavaara 2007, 194). Koemme, että emme olisi saaneet kyselylomakkeella opinnäytetyömme kannalta tarpeeksi laajoja vastauksia. Haastateltavien vastaukset ovat yksilöllisiä, emmekä voi tietää vastausten suuntaa etukäteen. Yksilöllisten vastausten vuoksi emme pystyisi antamaan jokaiselle vastaajalle sopivaa valmista vastausvaihtoehtoa. Toisaalta esimerkiksi avoimilla kysymyksillä emme välttämättä saisi yhtä laajoja vastauksia kuin haastattelussa. Lomakkeessa vastauksen laajuutta rajaa kirjoitustila. Toisilla tietyt kysymykset voivat herättää enemmän ajatuksia kuin toisilla. Lisäksi haastattelussa pystymme esittämään mahdollisia lisäkysymyksiä, mikäli haastateltavalla ei heti herää ajatuksia kysymyksestä. Lomakkeelle vastatessaan vastaaja saattaa jättää jonkin kohdan tyhjäksi, mikäli hän ei heti keksi vastausta.

Aineiston analyysitapana käytämme sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on yleinen analyysimenetelmä, jota voidaan hyödyntää useimmissa laadullisissa tutkimuksissa (Tuomi & Sarajärvi 2013, 91). Sisällönanalyysissä aineistoa käydään läpi eritellen, tiivistäen, sekä yhtäläisyyksiä ja eroja etsien. Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jossa aineisto on tekstimuotoista tai tekstimuotoiseksi muutettua. (Saaranen-Kauppinen & Puusniikka 2006b.) Etenimme analyysissä siten, että litteroimme haastattelut, eli kuuntelimme nauhoitteet ja muutimme ne tekstimuotoiseksi aineistoksi. Tämän jälkeen tulostimme litteroinnit, leikkasimme niistä vastaukset ja erittelimme ne ryhmiin niiden sisällön mukaan. Seuraavaksi kävimme läpi kussakin ryhmässä olevia vastauksia ja etsimme niistä yhtäläisyyksiä ja eroja.

Teimme päätöksen olla numeroimatta tai nimeämättä haastateltavia käydesämme heidän vastauksiaan läpi opinnäytetyössämme. Mielestämme työssämme ei ole tarkoituksenmukaista tietää, kuka haastateltavista on sanonut mitään. Tarkoituksenamme ei ole tuoda esille erillisiä tarinoita, vaan käsitellä haastateltavien vastauksia kokonaisuutena. Lisäksi haluamme suojella haastateltavien anonymiteettiä. Haastateltavan henkilöllisyys voisi paljastua, mikäli haastateltavat olisi nimetty tai numeroitu. Koemme, että Kemin kaupungin jälkihuollossa olevien nuorten vähäisen määrän vuoksi numerointi vaarantaisi henkilöllisyyden paljastumisen. Lukija voisi yhdistellä vastauksia ja tunnistaa haastateltavan laajemman informaation perusteella. Mielestämme aiheen arkaluonteisuuden vuoksi on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että haastateltavien anonymiteetti säilyy. Koemme, että olemme opinnäytetyössä tuoneet esille haastateltavien eri näkökulmat, vaikka emme olekaan numeroineet heitä.

2.2 Aineistonkeruu

Ennen aineistonkeruumme varsinaista alkamista haimme tutkimusluvan Kemin kaupungin sosiaalitoimen johtajalta sekä saimme toimeksiannon Kemin kaupungin jälkihuollon ohjaajalta. Ennen aineistohaastatteluja, haastattelimme Kemin kaupungin jälkihuollon ohjaajaa saadaksemme tarkempaa tietoa jälkihuollosta Kemissä. Halusimme haastatella jälkihuollon ohjaajaa, sillä emme löytäneet tietoa jälkihuollon toteuttamisesta Kemissä. Haimme tietoa internetistä, esimerkiksi

Kemin kaupungin internetsivuilta, sekä kirjastoista. Lastensuojelulaissa ei ole tarkkaa määritelmää jälkihuollon sisällöstä ja toteutuksesta. Tämän vuoksi jälkihuoltoa järjestetään kunnissa eri tavoin ja se on riippuvainen kunnan omista resursseista. Meidän oli tärkeää selvittää, miten jälkihuoltoa järjestetään Kemissä, jotta saimme paremmat lähtökohdat aineistohaastatteluihin ja tietoa siitä, mitä jälkihuoltoon Kemissä sisältyy.

Asiantuntijahaastattelua varten laadimme kysymykset (Liite 1.), joiden avulla saimme tietoa siitä, mitä jälkihuolto Kemin kaupungissa on. Kysyimme jälkihuollon ohjaajalta, mitä jälkihuolto Kemin kaupungissa sisältää, mitä ovat yleisimmät nuorille tarjotut palvelut, mitkä ovat yleisimmät yhteistyötahot ja onko Kemin kaupungin jälkihuollossa jotain erityistä verrattuna muiden kuntien jälkihuoltoon. Haastattelu oli muodoltaan asiantuntijahaastattelu, joka tarkoittaa tapaustutkimuksessa tilannetta, jossa haastateltavalta hankitaan tietoa tutkittavasta aiheesta. Asiantuntijahaastattelussa ei olla niinkään kiinnostuneita haastateltavan omista mielipiteistä, vaan tiedosta, joka hänellä on tutkittavasta aiheesta. Yleensä asiantuntijahaastattelulla kerätään taustatietoa varsinaisia tutkimushaastatteluja varten. (Alastalo & Åkerman 2010, 373, 375.)

Asiantuntijahaastattelu toteutettiin jälkihuollon ohjaajan toimistossa. Mielestämme työntekijän toimisto sopi hyvin haastattelun tekemiseen, sillä kiinnostuksemme koski nimenomaan hänen työtään. Mikäli haastattelu olisi toteutettu esimerkiksi toisen osapuolen kotona, olisi se tehnyt tilanteesta henkilökohtaisemman ja haastattelun sisällöstä ei olisi tullut niin kohdennettua. Haastattelu pysyi hyvin aiheessa, sillä olimme laatineet tarkat kysymykset (Liite 1.) etukäteen, eikä meidän tarvinnut haastattelutilanteessa keksiä lisää kysymyksiä. Lisäksi haastattelutilanne oli meille helppo ja kysymyksiä oli luontevaa esittää, koska emme halunneet tietää jälkihuollon ohjaajan mielipiteitä, vaan tarvitsimme ainoastaan konkreettista tietoa.

Jälkihuollon ohjaaja auttoi meitä hankkimaan haastateltavat opinnäytetyötämme varten. Hän kyseli asiakkailtaan, ketkä olisivat halukkaita olemaan haastateltaviamme ja antoi meille haastatteluun lupautuneiden henkilöiden yhteystiedot. Ohjaaja ei valikoinut nuoria sen perusteella, millaisia vastauksia hän ajatteli heidän

antavan. Ohjaaja kysyi haastateltavaksi pääasiassa sellaisia nuoria, jotka asuivat Kemissä. Saatuaamme nuorten yhteystiedot, soitimme heille ja kerroimme puhe- lussa lyhyesti, mitä opinnäytetyömme koskee ja varmistimme ovatko he edelleen kiinnostuneita toimimaan haastateltavinamme. Lähetimme nuorille puhelun jäl- keen sähköpostin, mikäli he sen halusivat. Sähköpostit olivat yksilöllisiä, mutta kaikki sisälsivät lyhyesti tietoa opinnäytetyömme tarkoituksesta ja aineistonke- ruutavasta, sekä sovitun haastatteluajan ja -paikan.

Toteutimme kolme nuorten haastatteluista toukokuussa 2016 ja yhden syys- kuussa 2016. Haastattelimme neljää nuorta, jotka kaikki olivat olleet jälkihuol- lossa vähintään viisi kuukautta. Haastattelupaikkana toimi joko nuoren tai haas- tattelijan asunto riippuen siitä, missä nuori itse halusi haastattelun toteutettavan. Lisäksi yksi haastattelu tehtiin nuoren pyynnöstä puhelimitse.

Kysyimme jokaiselta nuorelta luvan haastattelun nauhoittamiseen sekä aineiston käyttämiseen opinnäytetyössämme. Mikäli nuori antoi luvan, hän allekirjoitti do- kumentin (Liite 3.), jossa antoi haastattelun nauhoittamiseen kirjallisen suostu- muksen. Vakuutimme dokumentissa myös, että haastateltavan anonymiteetti säi- lyy ja haastateltavan antamia tietoja käsitellään luottamuksellisesti. Ennen haas- tattelua kerroimme vielä haastateltavalle, mihin ja miten haastattelua tullaan hyö- dyntämään.

Haastattelut etenivät pääpiirteittäin teemahaastattelurunkomme (Liite 2.) mukai- sesti. Haastattelujen teemat olivat jälkihuollon asiakkuus, asiakaslähtöisyys ja osallisuus, ihmissuhteet, sekä toimivuus. Olimme erityisesti kiinnostuneita haas- tateltavien omista kokemuksista, mitä jälkihuolto kunkin nuoren kohdalla sisältää, nuorten suhteesta työntekijään, miten he voivat vaikuttaa saamaansa palveluun ja miten he arvioivat jälkihuollon toimivuutta. Tarvittaessa tarkensimme kysymyk- siä sekä esitimme lisäkysymyksiä, jos haastateltavat eivät vastanneet mieles- tämme tarpeeksi kattavasti tai mikäli meillä heräsi mielenkiinto kuulla lisää jostain aiheesta. Lisäksi haastattelujen edetessä huomasimme haastattelurungossa ke- hityskohtia, kuten epäloogisuutta kysymysten järjestyksessä. Muokkasimme run- koa vaihtamalla joidenkin kysymysten järjestystä, sekä lisäämällä joitain kysy- myksiä. Koemme, että haastattelurungon muokkaamisella ei ole vaikutuksia

opinnäyteyöemme tuloksiin, mutta näin saimme haastatteluista sujuvamman, kysymyksistä helpommin ymmärrettäviä ja vastauksista tarkennetumpia.

Haastattelut olivat melko erilaisia, sillä jotkut nuorista halusivat kertoa asioista enemmän kuin toiset. Haastattelujen erilaisuuden vuoksi niiden kesto vaihteli alle puolesta tunnista tuntiin. Vaikka esitimme lisäkysymyksiä ja yritimme kannustaa nuoria vastaamaan laajemmin, osalla vastaukset jäivät silti niukoiksi. Koemme, että vastausten laajuus oli riippuvainen nuorten luonteesta sekä heidän sosiaalisuudestaan, ja tämän vuoksi lisäkysymysten esittämisellä ei ollut aina vaikutusta vastausten laajuuteen. Vastausten niukkuuteen vaikutti myös oma kokemattomuutemme haastattelun tekijänä, sillä alussa emme huomanneet esittää kaikkia lisäkysymyksiä ja osa kysymyksistä tuli mieleemme vasta haastattelun jälkeen. Haastattelujen edetessä kuitenkin kehityimme ja vapauduimme, jolloin osasimme esittää oikeanlaisia kysymyksiä oikeissa kohdissa, mikä osaltaan edisti aineistomme laatua.

Pyrimme luomaan haastattelutilanteesta mahdollisimman rennon, keskustelunomaisen ja avoimen, jotta nuoren olisi helpompi kertoa kokemuksistaan meille. Haastattelupaikan ollessa toisen haastattelijan asunto, meidän oli helpompi vaikuttaa tilanteeseen. Pyrimme tekemään tilanteesta arkisemman tarjoamalla nuorille kahvia ja teetä, sekä keskustelemalla jälkihuoltoon liittymättömistä asioista ennen ja jälkeen haastattelun. Koemme, että näin saimme nuoren rentoutumaan ja samalla kehitimme haastateltavan luottamusta meihin.

Kun haastattelupaikkana oli nuoren koti, meidän oli vaikeampi vaikuttaa tilanteeseen ja ilmapiiriin. Esimerkiksi yhden haastattelun aikana nuoren asunnossa oli myös hänen ystävänsä, millä saattoi olla vaikutuksia siihen, kuinka avoimesti nuori kertoi kokemuksistaan. Emme ehkä olleet tarpeeksi selkeästi tuoneet esiin, että haastattelutilanteessa ei mielellään tulisi olla muita paikalla. Haastatteluissa, joissa haastattelupaikkana on haastateltavan koti, voimme ainoastaan keskustelun avulla pyrkiä vaikuttamaan ilmapiiriin. Huomasimme, että tilanne on riippuvainen myös haastateltavasta itsestään ja hänen luonteestaan. On hankalaa vaikuttaa tilanteen avoimuuteen ja keskustelunomaisuuteen esimerkiksi silloin, kun haastateltava on etäinen.

Haastateltavat eivät ennakkoon nähneet haastattelukysymyksiä. Koemme, että näin haastatteluista saatiin aidompia ja keskustelunomaisempia, kun nuoret eivät olleet miettineet vastauksia valmiiksi. Valmiit vastaukset eivät välttämättä olisi heidän omiaan, vaan nuoret olisivat voineet pyrkiä miellyttämään meitä ja antaa vastauksia, jotka ovat heidän mielestään oikeita. Kysymyksiimme ei kuitenkaan ole oikeita tai väriä vastauksia, sillä kyse on nuoren henkilökohtaisista kokemuksista. Lisäksi ennalta suunnitellut vastaukset olisivat olleet rajattuja, ja vastanneet vain kysymykseen, eikä haastattelu olisi ollut keskustelunomainen. Kun haastateltava kuulee kysymyksen ensimmäistä kertaa haastattelutilanteessa, se voi herättää paljon ajatuksia, jolloin vastauksista tulee mahdollisesti laajempia.

2.3 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyys ei ole yksiselitteinen käsite. Laajasti määriteltynä eettisyys ilmenee tutkimuksessa kokonaisvaltaisesti ja se on läsnä tutkijan jokaisessa valinnassa. (Pohjola 2007, 11–12). Tutkimusprosessissa eettiset kysymykset voivat liittyä muun muassa aiheen ja menetelmän valintaan, aineiston hankintaan, tiedon luotettavuuteen ja tutkittavien kohteluun (Kuula 2006, 11).

Haastateltavien satunnainen valikoituminen on opinnäytetyön luotettavuuden kannalta tärkeää. Meidän opinnäytetyömme kohdalla jälkihuollon ohjaajalla on kuitenkin mahdollisuus vaikuttaa tähän ja valikoida esimerkiksi vain sellaisia nuoria, joilla on jälkihuollosta positiivisia kokemuksia. Tällöin opinnäytetyön tulokset voisivat antaa todellisuutta ruusuisemman kuvan jälkihuollon toimivuudesta. Toisaalta, vaikka haastateltavat valikoituisivat satunnaisesti, voi joukossa silti olla vain tietynlaisia kokemuksia omaavia henkilöitä. Pienen otannan ja kokemusten yksilöllisyyden vuoksi on selvää, ettei osa asiakkaiden kokemuksista tule lainkaan esille. Analysointivaiheessa meidän tulee siis tarkastella vastauksia kriittisesti, ja tiedostaa, että emme voi vastausten perusteella yleistää tuloksia kaikkia jälkihuollossa olleita koskeviksi. Vaikka otantamme on pieni, ei se vähennä kuulijain kokemusten merkitystä pohdittaessa jälkihuollon toimivuutta.

Opinnäytetyömme luotettavuuteen vaikuttaa se, onko haastateltaville muodostunut kokonaisvaltaisia kokemuksia jälkihuollosta. Koemme, että vain vähän aikaa jälkihuollon asiakkaina olleille ei ole vielä ehtinyt muodostua riittävää kuvaa jälkihuollosta kokonaisuutena. Varmistaaksemme, että haastateltaville on muodostunut kokonaiskuva jälkihuollosta, pyysimme saada haastateltavaksi sellaisia henkilöitä, joilla on vähintään vuoden kokemus jälkihuollosta. Jouduimme kuitenkin myöhemmin madaltamaan rajoitusta puoleen vuoteen, sillä haastateltavia oli vaikeaa löytää. Mielestämme nuori ehtii saada kokemuksia jälkihuollon toimivuudesta jo puolen vuoden aikana.

Haastattelupaikka voi osaltaan vaikuttaa opinnäytetyömme eettisyyteen ja luotettavuuteen. Eettisyyden kannalta esimerkiksi julkinen paikka, kuten kahvila, olisi huono paikka haastattelulle, sillä tällöin ulkopuoliset voisivat kuulla keskustelun ja saada tietoonsa arkaluontoisia asioita. Lisäksi julkisella paikalla haastateltava ei välttämättä haluaisi puhua kokemuksistaan avoimesti ja kokonaisvaltaisesti, jolloin myös työmme luotettavuus kärsisi. Haastattelupaikan tulee mielestämme olla sellainen, että haastateltava kokee siellä olonsa turvalliseksi, jolloin hänen on myös helpompi kertoa kokemuksistaan. Haastattelupaikan on oltava tila, jonne ei haastatteluhetkellä voi tulla ulkopuolisia. Tällöin haastateltava tietää, että asiat ovat vain meidän ja hänen välisään, ja keskustelu on avoimempaa. Lisäksi tällainen tila varmistaa sen, ettei kukaan keskeytä tai häiritse haastattelua.

Eettisyyden kannalta on tärkeää, että haastateltavia informoidaan siitä, mihin ja miten heidän antamiaan tietoja tullaan käyttämään. Opinnäytetyössämme haastateltavien informoiminen tapahtui siten, että jälkihuollon ohjaaja kertoi potentiaalisille haastateltaville opinnäytetyöstämme. Kerroimme opinnäytetyömme tarkoituksen haastateltaville myös itse soittamassamme puhelussa ja lähettämässämme sähköpostissa. Pyrimme sähköpostiviestin avulla varmistamaan, että haastateltavat ovat tietoisia siitä, mihin opinnäytetyöllämme pyritään ja mikä on heidän roolinsa siinä. Jälkihuollon ohjaajan kertoman informaation sekä soittamamme puhelun perusteella haastateltava ei välttämättä täysin ymmärrä mistä on kyse ja osa informaatiosta voi unohtua. Sähköpostiviestiin haastateltava pysyy kuitenkin tarvittaessa palaamaan ja tarkistamaan siitä haastattelua koskevia tietoja.

Opinnäytetyön eettisyyden kannalta on tärkeää, että haastateltavien henkilöllisyydet eivät paljastu ulkopuolisille. Omassa opinnäytetyössämme haastateltavien anonymiteetin säilyttäminen näkyy muun muassa siten, että muutamme kaikki haastateltavien tunnistamiseen vaikuttavat tekijät, emmekä paljasta heidän henkilöllisyyksiään kenellekään. Haastattelunauhaa ei kuuntele kukaan muu kuin me, ja haastattelunauhat tuhotaan opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Lisäksi haastattelunauhat ja haastateltavien yhteystiedot säilytetään niin, että ulkopuoliset eivät pääse kuuntelemaan tai katsomaan niitä. Kuula kirjoittaa (2006, 201) haastateltavan anonymiteetin suojelemisen olevan tärkeää, koska haastateltavan tunnistamisella saattaa olla haitallisia seurauksia haastateltavalle. Anonymiteetin ansiosta haastateltavan on helpompi lähteä mukaan tutkimukseen. Lisäksi haastateltavat usein vastaavat rehellisemmin, kun he ovat varmoja, ettei heidän henkilöllisyytensä paljastu ulkopuolisille.

3 JÄLKIHUOLTO JA SEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Mitä jälkihuolto on

Lastensuojelulaki määrittelee kaikki alle 18-vuotiaat lapsiksi ja nuorilla tarkoitetaan 18–20-vuotiaita (Aaltonen & Heikkinen 2013, 197). Nuoruusiän määrittely vaihtelee kuitenkin eri yhteyksissä melko paljon. Esimerkiksi nuorisopsykiatriassa nuoriksi luokitellaan kaikki yli 12 vuotiaat ja nuorisolaissa nuoriksi määritellään alle 29-vuotiaat (Aaltonen & Heikkinen 2013, 197; Nuorisolaki 72/2006 1:2 §). Mielestämme nuoruus on käsitteenä liukuva ja yksilökohtainen, eikä sille voida asettaa tarkkaa alkamis- ja päättymisikää. Opinnäytetyössämme kuitenkin tarkoitamme nuorilla 18–21-vuotiaita, sillä jälkihuolto yleensä alkaa 18-vuotiaana ja päättyy 21-vuotiaana.

Jälkihuoltoa edeltää sijaishuolto tai avohuollon tukitoimena tapahtunut sijoitus. Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella (Räty 2015, 461). Sijaishuollolla pyritään turvaamaan lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2016c). Avohuollon tukitoimena tapahtuva sijoitus tarkoittaa lapsen tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa jaksoa kodin ulkopuolella yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksestaan vastaavan henkilön kanssa. Lapsi voidaan tarvittaessa sijoittaa avohuollon tukitoimena lyhytaikaisesti myös yksin. (Taskinen 2007, 43.)

Kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tarjottava jälkihuoltoa sijaishuollon päättymisen jälkeen lapselle tai nuorelle, sekä tuettava hänen vanhempiaan ja huoltajiaan, sekä henkilöitä jotka vastaavat lapsen tai nuoren kasvatuksesta ja hoidosta. Lisäksi jälkihuoltoa on tarjottava avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, kun sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut ainoastaan lapseen. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 12:75 §.) Lastensuojelulaki määrää, että kunnan on järjestettävä jälkihuollossa olevalle lapselle tai nuorelle tarpeenmukainen asunto ja riittävä ta-

loudellinen tuki, mikäli niiden puutteellisuus on esteenä lapsen tai nuoren kuntoutumiselle (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 12:76a §). Lisäksi lastensuojelulaki määrää, että lasta tai nuorta sekä hänen vanhempiaan ja huoltajiaan sekä henkilöitä, joiden hoidossa ja kasvatuksessa lapsi tai nuori on, tulee tukea laissa määrättyjen avohuollon tukitoimien mukaisesti. Kyseisiä tukitoimia ovat: 1) tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen; 2) lapsen tai nuoren koulunkäynnin, ammatin ja asunnon hankinnan, työhön sijoittumisen, harrastusten, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisen, sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisen tukeminen taloudellisesti tai muilla keinoin; 3) hoito- ja terapiapalvelut lapsen kuntoutumisen tukemiseksi; 4) tehostettu perhetyö; 5) perhekuntoutus; sekä 6) muut lasta ja perhettä tukevat palvelut ja tukitoimet. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 7:36 §.)

Jälkihuolto on vapaaehtoista ja asiakkaalla on siihen subjektiivinen oikeus, eli lapsella tai nuorella on oikeus pyytää jälkihuoltoa milloin vain ennen jälkihuollon järjestämisvelvollisuuden päättymistä. Jälkihuollon järjestämisvelvollisuus päättyy, kun nuori täyttää 21 vuotta tai viiden vuoden kuluttua siitä, kun hän on sijoituksen päättymisen jälkeen ollut viimeksi lastensuojelun asiakkaana. (Kananaja ym. 2007, 160–161.) Mikäli alaikäinen lapsi kieltäytyy jälkihuollosta, tulee sosiaaliviranomaisten kuulla myös lapsen huoltajaa (Räty 2015, 608).

Jälkihuollon alkaessa nuoren asioista huolehtiva sosiaalityöntekijä laatii yhdessä nuoren kanssa yksilöllisen asiakassuunnitelman, josta käy ilmi jälkihuollon tarkoitus, tavoitteet sekä käytettävissä olevat palvelut ja tukitoimet. Nuorelle tarjottavat palvelut voivat olla mitä tahansa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja ja niitä järjestetään yksilöllisen jälkihuoltotarpeen perusteella (Räty 2015, 612). Yleisimpiä tarjottuja palveluja ovat työllistymisen ja koulunkäynnin tukeminen, asumisen järjestäminen, taloudellinen tuki sekä henkilökohtainen ohjaus ja neuvonta (Kananaja ym. 2007, 160). Jälkihuollon päättyessä sosiaalityöntekijän tulee tarvittaessa laatia yhdessä nuoren kanssa suunnitelma, johon kirjataan palvelut ja tukitoimet, joihin nuori voi turvautua ja hakeutua jälkihuollon päätyttyä (Räty 2015, 612–614).

Jälkihuollossa olevan nuoren koulunkäynnin tukeminen on tärkeää, sillä nuori saattaa sijoituksen päätyttyä hullaantua vapauden tunteesta, jolloin hänellä on suuri riski jättää koulunsa kesken. Vaikka nuori saisi käytyä koulunsa loppuun, voi hän silti tarvita rohkaisua ja opastusta jatko-opintojen tai töiden hakemisen suhteen. (Laaksonen 2004, 36–38.) Kun nuori on nivelvaiheessa kohti aikuisuutta, on tärkeää kannustaa häntä opiskelussa. Monella nuorella saattaa olla huonoja kokemuksia koulunkäynnistä peruskoulun ajalta, jolloin jatkokoulutukseen hakeminen on nuorelle haastavaa. Epäonnistuminen peruskoulussa voi luoda nuorelle tunteen, ettei hän ole tarpeeksi kyvykäs ylempään koulutukseen. (Aaltonen & Heikkinen 2013, 205–206.) Jälkihuollon aikana nuoren elämässä tapahtuu monia muutoksia, ja lisäksi nuoren pitäisi tehdä päätös tulevasta ammatista. Ammatinvalinta saattaa tuntua ylitsepääsemättömältä, jolloin nuoresta on helpompaa jäädä pois koulusta. Koemme, että jälkihuollossa on tärkeää kiinnittää huomiota nuoren koulutukseen, sillä jälkihuollon aikana nuorella ei välttämättä ole muita tahoja, jotka kannustaisivat häntä koulunkäynnissä.

Mielestämme hyvää vastapainoa koulunkäynnille on mielekäs harrastustoiminta. Jälkihuollossa nuoren vapaa-ajan harrastuksiin panostaminen on tärkeää, sillä harrastukset tuovat nuorelle onnistumisen kokemuksia ja vahvistavat sosiaalisia suhteita. Säännöllisten harrastukset myös rytmittävät nuoren elämää ja auttavat arjen hallinnassa. (Laaksonen 2004, 39–40.)

Jälkihuollossa nuoren asumista tuetaan nuoren tarpeiden mukaan. Asumisen järjestämisessä huomioidaan esimerkiksi nuoren ikä, tuen tarve ja jälkihuoltoa edeltänyt sijaishuoltoipaikka. (Pukkio & Hoikkala 2016, 19.) Omaan asuntoon muuttamisen lisäksi asumisvaihtoehtoja ovat kotiin palaaminen, sijoituksen jatkaminen tai tukiasuminen. Asunnon järjestäminen on viimekädessä nuoren sijoittaneen kunnan velvollisuus, mutta ensisijaisesti pyritään siihen, että nuori hankkii asunnon itse tai sosiaalityöntekijän avustuksella. (Räty 2015, 614–615.)

Jälkihuollossa nuori voi saada taloudellista tukea, johon kuuluu myös oikeus saada ohjausta esimerkiksi arjen rahankäytössä. Nuorelle on sijoituksen aikana kertynyt itsenäistymisvaroja, joita nuori voi saada harkinnanvaraisesti muun mu-

assa harrastustoimintaan, matkakuluihin, koulutukseen, asumiseen ja itsenäistymiseen liittyviin menoihin (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Itsenäistymisvarat annetaan nuorelle sijoituksen päätyttyä, kun nuori täyttää 18 vuotta tai jälkihuollon päättyessä, eli viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. Mikäli nuorella ei ole itsenäistymisvaroja tai ne eivät riitä tarpeellisiin menoihin, on kunnan tällöin annettava nuorelle tarpeellisen suuruiset itsenäistymisvarat. (Räty 2015, 617, 619.)

Toimivat sosiaaliset verkostot ovat nuorille ensiarvoisen tärkeitä. Sijaishuollon aikana nuoren tukena ovat sijaishuoltopaikan aikuiset, mutta sijoituksen jälkeen korostuvat kavereiden ja oman perheen, sekä jälkihuoltotyöntekijän merkitys. Nuori tarvitsee myös jälkihuollon aikana luotettavia aikuisia, joilta voi hän voi tarvittaessa pyytää apua. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 95.) Jälkihuollon alkaminen tarkoittaa usean nuoren kohdalla monen merkittävän ihmissuhteen katkeamista, kun nuori muuttaa esimerkiksi sijoituspaikkakunnalta takaisin kotipaikkakunnalleen. Toiselle paikkakunnalle jäävät ystävät sekä nuoresta huolehtineet aikuiset, jotka ovat saattaneet olla nuorelle hyvinkin läheisiä. (Kivinen 2009, 4.) Ystävien merkitys korostuu lastensuojelun asiakkaina olevien nuorten elämässä, koska heidän perhesuhteensa ja elämäntilanteensa voivat olla haastavia. Nuoren jaksamisen kannalta on tärkeää, että hän saa ystäviltään tukea ja arvostusta. (Aaltonen & Heikkinen 2013, 205.)

Jälkihuollossa nuoresta voi tuntua siltä, että hänet on jätetty yksin, sillä aikaisemmin hän on asunut muiden ihmisten ympäröimänä esimerkiksi lastensuojeluyksikössä. Jälkihuollon aikana nuori kuitenkin itsenäistyy ja muuttaa omilleen, jolloin on tärkeää, että aikuiset osoittavat kiinnostusta hänen hyvinvointiaan kohtaan, sekä tukevat ja vahvistavat tulevaisuuden näkymiä. Myös nuoren kanssa sijoituksen aikana työskennelleen työntekijän työssäjaksamisen ja työmotivaation kannalta olisi tärkeää, että yhteydenpito nuoren kanssa jatkuisi jälkihuollon aikana. Työntekijän tulisi saada nähdä työnsä tulos eli nuoren itsenäistyminen omaan elämäänsä. Jos työntekijä ei pääse näkemään että nuori pärjää omillaan, saattaa hän potea turhaa syyllisyydentunnetta siitä, että hän olisi voinut tehdä nuoren hyväksi enemmän. (Taskinen 2007, 88–89.)

Laaksonen kirjoittaa (2004, 47–48) jälkihuollon onnistumisen arvioinnin olevan tärkeä osa lastensuojelun laadunhallintaa, sillä arviointi tuo esille, miten jälkihuolto toteutuu ja miten sitä voidaan kehittää. Asiakkaan tarpeisiin ja tavoitteisiin vastaaminen on Laaksosen mukaan merkittävässä asemassa onnistumisen arvioinnissa. Parhaiten asiakkaiden mielipiteet saadaan selville kysymällä nuorilta itseltään. Lisäksi tietoa saadaan nuoren biologisilta vanhemmilta, sijoituspaikalta ja eri viranomaisilta. Palautetta voidaan kerätä kyselylomakkeiden ja haastattelujen avulla, mutta välitöntä palautetta voidaan saada kaikista yhteisistä tapaamisista. Myös välitön palaute täytyy dokumentoida, jotta sitä voidaan käyttää arvioinnin lähteenä. Asiakaspalautteista tehdään yhteenveto, joka käydään läpi esimerkiksi tiimikokouksessa. Lisäksi se voidaan antaa tiedoksi asiakkaille ja kunnan sosiaalijohtolle.

3.2 Jälkihuolto Kemin kaupungissa

Haastattelimme Kemin kaupungin jälkihuollon ohjaajaa, ja hän kertoi meille, että Kemissä jälkihuollon asiakkaana oli 26 nuorta, joista kaikki eivät asuneet Kemissä. Kemin kaupungissa pyritään siihen, että jälkihuoltotyö alkaa jo ennen sijoituksen päättymistä. Tavoitteena on, että jo ennen jälkihuollon alkamista nuori tapaa jälkihuollon ohjaajaa ja he oppivat tuntemaan toisensa. Tapaamisissa jälkihuollon ohjaaja kertoo nuorelle jälkihuollosta ja nuorelle selkiytyy ajatus siitä, mitä jälkihuolto pitää sisällään ja mitä se hänen kohdallaan voisi olla.

Kysyimme jälkihuollon ohjaajalta, onko Kemin kaupungin jälkihuollossa jotakin erityistä verrattaessa muiden kuntien järjestämään jälkihuoltoon. Jälkihuollon ohjaaja kertoi, ettei hänellä ole juurikaan tietoa siitä, miten jälkihuoltoa muualla järjestetään. Hän toi esille, että jälkihuoltoa järjestetään eri paikkakunnilla varsin kirjavasti. Esimerkiksi työntekijöiden määrä voi vaihdella kunnittain. Joissakin kunnissa työntekijöitä saattaa olla useita, kun taas jossain kunnissa jälkihuollon työntekijän tehtäviä hoitaa sosiaalityöntekijä muun työnsä lisäksi.

Kemin kaupungissa jälkihuolto alkaa jälkihuoltosuunnitelman laatimisella yhdessä nuoren kanssa. Jälkihuoltosuunnitelmat uusitaan vähintään vuoden välein,

mutta tarvittaessa myös useammin. Suunnitelmaan kirjataan nuoren perustietojen lisäksi jonkin verran hänen historiaansa lastensuojelussa, jälkihuollon tarkoitus ja tavoite, itsenäistymisvalmiuksien tukeminen, taloudellinen tuki, asumisen tukeminen, koulutuksen ja työelämän tukeminen, vapaa-ajan tukeminen, terveydenhuolto sekä psykososiaalinen tuki. Ohjaaja kertoi meille osallistavansa nuoria suunnitelman laadinnassa siten, että nuori saa myös itse kirjoittaa asioita jälkihuoltosuunnitelmaansa. Näin hän pyrkii saamaan suunnitelmasta nuoren omien tavoitteiden mukaisen. Kun asiakas on saanut itse kirjoittaa asiakassuunnitelmaansa, voidaan katsoa, että toiminta on asiakaslähtöistä, sillä asiakkaalla on parhaat mahdollisuudet vaikuttaa saamansa palvelun sisältöön ja sen tavoitteisiin.

Jälkihuollon ohjaajan mukaan lähes kaikilla Kemin jälkihuollossa olevilla nuorilla jälkihuollon tarkoituksena on tukea nuorta itsenäiseen elämään hänen omia verkostojaan hyödyntäen. Lisäksi tavoitteena on, että nuori kykenee hoitamaan omia asioitaan vastuullisesti ja itsenäisesti. Kemin jälkihuollossa taloudellinen tuki sisältää useimmiten talousneuvontaa, jossa nuorta ohjeistetaan rahankäytössä ja häntä voidaan esimerkiksi ohjata hakemaan toimeentulotukea. Asumista tuetaan esimerkiksi maksamalla vuokravakuus jälkihuollon kautta. Lisäksi nuorta voidaan auttaa muutossa ja opettaa häntä käytännön asioiden hoitamisessa, kuten laskujen maksamisessa ja asunnon siivoamisessa. Vapaa-ajan toimintaa voidaan tukea taloudellisesti, mutta edellytyksenä on, että nuoren elämän muut osa-alueet ovat riittävän hyvällä mallilla. Työelämää ja koulusta tuetaan muun muassa olemalla yhteydessä työpaikkaan tai kouluun. Lisäksi jälkihuollon ohjaaja voi käydä nuoren kanssa esimerkiksi työ- ja elinkeinotoimistossa tai koulupalaverissa.

Terveydenhuollon palveluja Kemin kaupungin jälkihuollossa ovat useimmiten käynnit nuorisopsykiatrisella poliklinikalla, a-klinikalla tai mielenterveysasemalla. Tarvittaessa jälkihuollon ohjaaja voi olla nuoren tukena näillä käynneillä. Psykososiaalinen tuki voi olla juuri sitä, että käydään esimerkiksi a-klinikalla yhdessä nuoren kanssa. Myös ohjaajan ja nuoren väliset keskustelut ovat psykososiaalista tukea ja ohjaajan mukaan usein keskustelun aiheena ovat esimerkiksi ihmis-

suhteet tai seksuaalisuus. Useimmiten ohjaajan ja nuoren tapaamiset ovat sosiaalitoimistolla, mutta tapaamisia voidaan joskus sopia myös esimerkiksi kahvilaan. Hän kertoo pyrkivänsä myös siihen, että ehtisi käydä jokaisen nuoren luona ainakin pari kertaa vuodessa.

Jälkihuollon ohjaajan mukaan nuoria on hyvin monenlaisia, ja kaikki tarvitsevat erilaista tukea ja siksi yksilöllinen työskentely on tärkeää. Jälkihuollossa olevia nuoria ei yhdistä mikään muu, kuin sijoitus. Nuoren elämäntilanteet saattavat erota hyvinkin paljon toisistaan; joku saattaa olla vankilassa, ja toinen taas opiskella korkeakoulussa. Ohjaaja pitää tärkeänä osana jälkihuoltotyötä ohjaajan ja nuoren välistä luottamusta. Kun osapuolten välillä on luottamuksellinen suhde, on asioista helpompi keskustella avoimesti, niiden oikeilla nimillä. Koemme, että nuorta ei pystytä auttamaan, jos hän ei kerro omista vaikeuksistaan ohjaajalle. Nuoren luottaessa ohjaajan, hän uskaltaa kertoa tälle vaikeistakin asioista ja ongelmista, kuten päihdeongelmista. Tällöin hänen on myös helpompi ottaa vastaan ohjaajan ehdottamia palveluja. Esimerkiksi, jos ohjaaja suosittelee nuorelle a-klinikalla käyntiä, on nuori varmasti vastaanottavaisempi, kun hän luottaa ohjaajaan ja ymmärtää, että ohjaaja ajattelee hänen parastaan.

3.3 Asiakaslähtöisyys ja osallisuus jälkihuollossa

Jo Suomen perustuslaissa määrätään, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heillä tulee olla mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystasoaan vastaavalla tavalla (Suomen perustuslaki 731/1999 2:6 §). Lastensuojelulaissa puolestaan sanotaan, että lastensuojelua toteutettaessa on aina selvitettävä lapsen mielipide ja toivomukset, sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla (Lastensuojelulaki 417/2007 4:20 §). Lastensuojelulaki velvoittaa työntekijöitä myös huomioimaan lapsen oikeuden osallisuuteen lastensuojeluprosessin kaikissa vaiheissa (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 118). Näiden lakien perusteella voidaan katsoa, että työskentelyn tulisi lastensuojelussa, eli myös jälkihuollossa, olla asiakaslähtöistä ja osallistavaa.

Asiakaslähtöisyyden toteutumiseen tarvitaan muutakin kuin se, että palvelut lähtevät asiakkaiden tarpeista, toisin kuin hyvinvointipalveluissa yleensä ajatellaan

(Pohjola 2010, 65). Asiakslähtöisyys sisältää muun muassa asiakkaan arvostamista, osallistamista, yksilöllistä kohtelua sekä asiakkaan oikeuksien kunnioittamista. Asiakslähtöisessä työskentelyssä asiakkaan ja hänen perheensä hyvinvointi on keskeisessä asemassa. Työskentely lähtee asiakkaan omista voimavaroista, joita pyritään vahvistamaan yhdessä asiakkaan kanssa. Asiakslähtöisyydessä on myös huomioitava palveluiden saatavuus ja se, ovatko palvelut helpokäyttöisiä. Palvelujen kehittämiseksi niiden tuottajan on kommunikoitava asiakaskunnan kanssa ja tunnettava asiakaskunta niin hyvin, että palvelut voidaan räätälöidä sen tarpeita vastaaviksi. (Keronen 2013, Väestöliitto 2016.)

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000 2:4 §) pyrkii edistämään luottamuksellisuutta, asiakslähtöisyyttä sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun. Lain mukaan sosiaalihuollossa täytyy huomioida asiakkaan mielipide, toiveet, etu, yksilölliset tarpeet, sekä kieli ja kulttuuri. Asiakasta on kohdeltava ihmisarvon mukaisesti ja hänen tulee saada hyvää palvelua ja kohtelua ilman syrjintää. Lisäksi asiakkaalla on oikeus selvitykseen, josta käy ilmi vaihtoehtoiset mahdollisuudet hoitaa hänen asiaansa. (Pohjola 2010, 48.) Mielestämme laki antaa melko vapaat kädet sille, miten laajasti työntekijä toteuttaa siinä määriteltäviä asiakkaan asemaa ja oikeuksia koskevia määräyksiä. Vaikka työntekijä toimisi laissa määrätyllä tavalla, voi asiakslähtöisyys silti olla puutteellista. Niin laissa kuin asiakslähtöisyyden käsitteessäkin esille tulleet asiat ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden toteuttaminen tapahtuu asiakkaan ja työntekijän välisessä kanssakäymisessä. Tämän vuoksi asiakslähtöiseen kanssakäymiseen ei siis pysty viimekädessä vaikuttamaan kukaan muu kuin työntekijä itse. Vaikka työntekijää ohjeistettaisiin asiakslähtöiseen työskentelyyn, on hänen itsensä päätettävissä ja vastuulla, miten hän työtään toteuttaa.

Asiakslähtöisessä asiakaspalvelussa palvelusuunnitelma tulee tehdä kirjallisena, asiakkaan ja työntekijän yhteistyössä. Molempien osapuolten tulee allekirjoittaa suunnitelma ja samalla sitoutua sen toteuttamiseen. Lisäksi suunnitelma tulee tarkistaa säännöllisesti. Asiakasta on tärkeää kuulla palvelusuunnitelmaa tehtäessä, jotta hän olisi motivoitunut toimimaan suunnitelman mukaisesti. Ei riitä, että asiakas on paikalla suunnitelmaa laadittaessa, vaan asiakslähtöisen

työskentelyn toteutumisen kannalta on ensisijaisen tärkeää, että asiakas on osallinen suunnitelman laadinnassa. Myös työntekijän tulee olla sitoutunut ja motivoitunut tukemaan asiakasta hänen prosessissaan. Kun molemmat osapuolet ovat sitoutuneita tavoittelemaan yhteistä päämäärää, palvelusuunnitelmasta tulee molempia osapuolia velvoittava sopimus. (Pohjola 2010, 51–52.)

Jälkihuollossa palvelusuunnitelman virkaa ajaa jälkihuoltosuunnitelma, joka laaditaan yhdessä nuoren kanssa ja tarkistetaan säännöllisesti. Mielestämme jälkihuoltosuunnitelman laatiminen yhdessä nuoren kanssa ei tee jälkihuollosta automaattisesti asiakaslähtöistä. Asiakaslähtöinen työskentely vaatii työntekijältä paljon enemmän. Jokainen asiakas tulee kohdata yksilönä ja jälkihuolto tulee suunnitella juuri kyseisen asiakkaan tarpeiden ja toiveiden pohjalta. Työntekijän on sitouduttava olemaan nuoren tukena ja apuna koko jälkihuollon ajan. Mielestämme jälkihuollossa asiakkaan motivaation ylläpitäminen on erityisen tärkeää, koska nuoren tulisi jälkihuollossa oppia itsenäiseen elämään, ja itsenäisen elämän opettelu on riippuvainen nuoresta itsestään. Työntekijä ei voi tehdä asioita nuoren puolesta, mutta jälkihuollossa nuorta voidaan opettaa, tukea, neuvoa ja auttaa.

Osallisuudella on monia eri määritelmiä. Se voidaan käsittää muun muassa yhteisöön tai ryhmään kuulumisen tunteena. Osallisuuden tunteen syntymiseen vaikuttaa ryhmän jäsenten välinen arvostus, tasavertaisuus ja luottamus, sekä ryhmässä vaikuttamisen mahdollisuus. Toisaalta osallisuus voi tarkoittaa myös yhteiskunnassa osallisena olemista. Tällöin osallisuuteen kuuluu jokaisen mahdollisuus asuntoon, työhön, koulutukseen, toimeentuloon, terveyteen ja sosiaalisiin suhteisiin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016b.) Jälkihuollossa osallisuus ilmenee nimenomaan siinä, että nuorta tuetaan kasvussa tasavertaiseksi ja täysivaltaiseksi yhteiskunnan jäseneksi. Samalla myös ehkäistään nuorten syrjäytymistä yhteiskunnasta.

Osallisuuden voidaan katsoa myös olevan osallisuutta omassa asiassa, eli lapsen tai nuoren mahdollisuutta kertoa oma mielipiteensä ja tulla kuulluksi, kun viranomaiset tai muut aikuiset tekevät päätöksiä hänen asioistaan. Osallisuuden toteutuminen tässä merkityksessä edellyttää mielipiteen kertomisen lisäksi sen

huomioimista siinä määrin, että lapselle tai nuorelle syntyy kokemus kuulluksi tulemisesta. Aikuiselta vaaditaan siis lapsen ja nuoren kunnioittamista ja sellaisen ilmapiirin luomista, että lapsi tai nuori tuntee aikuisen arvostavan hänen ajatuksiaan. (Nivala 2010, 19.) Lapset ja nuoret eivät välttämättä osaa hyödyntää omia osallisuuden mahdollisuuksiaan. Tämän vuoksi työntekijöiden pitää osata kuunnella lapsia ja nuoria, sekä hyödyntää heiltä saamaansa tietoa osallisuuden tukemisessa. (Rantala 2011, 143.)

Osallisuus on ilmaistu lastensuojelulaissa käsitteenä suppeassa merkityksessä lapsen mielipiteen selvittämisenä ja kuulemisena. Laissa korostuu lapsen osallisuus omassa asiassa, eli lapsen kuuleminen hänen omaan elämäänsä liittyviä päätöksiä tehtäessä. Lastensuojelu pyrkii muun muassa lapsen huolenpidon varmistamisella edistämään tämän osallisuutta yhteisössä ja yhteiskunnassa. Nämä kaksi osallisuuden tasoa, osallisuus omassa asiassa ja osallisuus yhteiskunnassa, yhdistyvät lastensuojelussa, sillä kun edistetään lapsen osallisuutta omassa asiassa, se vahvistaa myös lapsen yhteiskunnallisen osallisuuden edellytyksiä. Osallisuuden tunne omassa asiassa vahvistaa lapsen kokemusta omasta toimintakyvystä ja osallistumis- sekä vaikuttamismahdollisuuksista omassa elämässä ja toimintaympäristöissä. (Nivala 2010, 25.)

Lastensuojelutyössä lasten ja nuorten osallisuuden huomioiminen on erityisen tärkeää, sillä heillä voi olla kokemuksia osattomuudesta tai siitä, että heitä ei kuunnella. Jälkihuollossa puolestaan osallisuuden korostaminen on tärkeää, koska yksi jälkihuollon tavoitteista on tukea nuorta kohti itsenäistä elämää. (Hipp & Pukkio 2016, 103–104.) Osallisuuden voidaan katsoa toteutuneen silloin, kun lapselle tai nuorelle itselleen syntyy kuulluksi tulemisen kokemus. Työntekijältä lasten ja nuorten osallisuuden toteutuminen edellyttää valmiuksia yhteistyöhön heidän kanssaan, sekä heidän kuuntelemista ja mielipiteidensä huomioon ottamista. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016a.)

Yksi osallisuuden tarkasteluun käytettävistä näkökulmista on lapsen oikeudet, joilla tarkoitetaan yleensä YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen perustuvia lasten ihmisoikeuksia. Suomi ratifioi sopimuksen vuonna 1991, eli Suomen

lainsäädännön tulee sisältää vähintään saman tasoiset lasten oikeudet kuin lapsen oikeuksien sopimuksessa. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lasten oikeuksien sopimuksen 12. artiklan mukaan lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja lapsen mielipide on huomioitava hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Artiklat 13, 14, 15 ja 17 toteavat, että lapsella on oikeus tiedon hankkimiseen, vastaanottamiseen ja levittämiseen sekä uskon-, ajatuksen- ja omantunnonvapaus. (Nivala 2010, 18, 20.)

Työntekijän tulee huomioida lasten ja nuorten osallistaminen palveluiden kehittämisessä ja suunnittelussa. Lasten ja nuorten osallistuminen lastensuojelun kehittämiseen ja suunnitteluun parantaa suunnitteluprosessin päätöksenteon laatua, kun palvelun käyttäjien, eli lasten ja nuorten, näkemykset huomioidaan alusta lähtien. Lasten ja nuorten osallistuminen kehittämiseen ja suunnitteluun vahvistaa heidän käsitystään omien mielipiteiden ja heidän itsensä arvosta, sekä antaa heille mahdollisuuden harjoitella kansalaisuuden taitoja. Osallistuminen voimaannuttaa ja suojelee erityisesti sellaisia lapsia, joilla on paljon kokemuksia syrjäytetyksi tulemisesta ja epävarmoista oloista. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016a.)

3.4 Aiempia opinnäytteitä

Tässä osiossa tuomme esille aiempia jälkihuollosta tehtyjä opinnäytetöitä ja tutkimuksia, jotka ovat lähimpänä omaa työtämme. Haluamme antaa lukijalle kuvan siitä, mihin opinnäytetyömme sijoittuu aiheesta tehtyjen tutkimusten ja opinnäytetöiden kentällä. Lisäksi kyseiset tutkimukset ja opinnäytetyöt toimivat meille opinnäytetyömme vertailukohtana opinnäytetyöprosessin aikana.

Orvokki Kurosen Pro Gradu –tutkielma käsittelee jälkihuollon asiakkaiden kokemuksia sosiaalityön kontekstissa. Kuronen on pyrkinyt tutkimuksen avulla tuomaan esille asiakkaiden mielipiteitä jälkihuollosta. Tutkimusta varten Kuronen haastatteli kahdeksaa jälkihuollon asiakasta entisessä Lapin läänissä. Haastat-

teluista nousi esiin erityisesti työntekijän rooli tärkeänä aikuisena nuorten elämässä, toimeentulotuen tärkeys, sosiaalitoimiston viihtyvyys, sekä asiakkaan asema. (Kuronen 2013.)

Juhani Jacklin ja Hanna Kaisto-Vanhamäki ovat tehneet opinnäytetyön siitä, millaisia kokemuksia jälkihuollon asiakkailla on jälkihuollon merkityksestä arjessa selviytymiseen. Heidän opinnäytetyönsä tavoitteena on ollut tuottaa tietoa jälkihuollosta ja sen kehittämisestä yhä enemmän asiakkaan näkökulmaa huomioon ottaen. He haastattelivat neljää Nuorten Ystävät -palvelut Oy:n Pohjolakodin jälkihuollossa ollutta asiakasta. Asiakkaat kokivat jälkihuollon tukeneen heidän arjessa selviytymistään sekä kokivat jälkihuollon ohjaajan heille tärkeäksi. Nuorten mielestä jälkihuoltoa tulisi kehittää siten, että jälkihuollon aikana työntekijä ei vaihtuisi. (Jacklin & Kaisto-Vanhamäki 2011.)

Jenni Hakoniemi (2013) on tehnyt opinnäytetyön jälkihuollon merkityksestä nuorten itsenäistymisen tukemisessa. Opinnäytetyöllään hän on pyrkinyt kehittämään lastensuojeluyksikkö Pihakoivun jälkihuoltoa. Hakoniemi on haastatellut opinnäytetyötään varten kyseisen lastensuojeluyksikön jälkihuollossa haastatteluhetkellä olleita nuoria sekä jälkihuollon työntekijää. Jälkihuolloilta nuoret odottivat tukea itsenäistymiseen sekä taloudellista tukea. Lisäksi toivottiin aikuista jolle puhua omista asioista.

Katri Halttu (2013) on opinnäytetyössään pyrkinyt tuomaan esiin nuorten ja jälkihuollon työntekijän kokemuksia jälkihuollosta. Hän on haastatellut työntekijää sekä jälkihuollossa Meri-Lapin alueella olleita nuoria. Haltun mukaan nuorten kokemukset jälkihuollosta ovat positiivisia ja jälkihuolto toimivaa, eivätkä nuoret tuoneet esille jälkihuollon kehityskohtia.

Hanna Karhula (2013) on tutkinut opinnäytetyössään nuorten aikuisten kokemuksia sijaishuollosta ja itsenäisestä elämästä sijoituksen jälkeen. Aineiston hän on kerännyt haastattelemalla neljää sijaishuollossa ollutta nuorta. Karhulan opinnäytetyössä tuli selkeästi esille, että jälkihuoltoa tulisi kehittää. Nuoret kokivat, että jälkihuolto on tarpeellinen tukimuoto ja heidän mukaan se voisi kuulua pakolli-

senä kaikille sijaishuollossa olleille. Lisäksi nuoret toivat esille, että heidän mielestään jälkihuolto voisi alkaa nykyistä aiemmin. Useat nuoret kaipaisivat myös enemmän tukea henkisellä tasolla.

4 NUORTEN KOKEMUKSIA JÄLKIHUOLLOSTA

4.1 Jälkihuollon sisältö ja toteutuminen

Haastatteluissa nuoret määrittivät jälkihuollon eri tavoin ja määritelmään vaikuttivat heidän omat henkilökohtaiset kokemuksensa jälkihuollosta. Nuoret avasivat käsitettä kertomalla palveluista, joita he ovat käyttäneet. Lisäksi yksi haastateltavista määritteli jälkihuollon käsitteen yleisesti, ikään kuin kaikkia jälkihuollon asiakkaita koskevaksi. Haastateltava avasi jälkihuollon käsitettä laajassa merkityksessä, eikä määritellyt sitä ainoastaan saamiensa palveluiden kautta.

”Mulla jälkihuollon työntekijä autto tekemään kaikki hakemukset, niinku asumistuki, ja autto asunto hommaamisessa ja kaikessa tämmösessä.”

”No siis, nehan turvaa lapselle semmosen niiku, ku täyttää 18, nii semmosen turvan, että ne auttaa raha-asioissa ja asunnossa. Ja sitten tuota, no turvaa sen, että nuori pääsee tavallaan niiku jaloilleen siinä -”

Kysyimme nuorilta, mistä he ovat saaneet tietoa jälkihuollosta. Kaksi nuorista oli saanut ennen jälkihuollon alkamista tietoa jälkihuollosta sijoituspaikkansa kautta, ja kaksi sosiaalitoimiston kautta. Vastaukset kysymykseen olivat kuitenkin niukkoja, eikä kukaan nuorista kertonut millaista tietoa hän sai. Kysyttäessä, olivatko nuoret saaneet tietoa tarpeeksi, jokainen vastasi myöntävästi. Kaksi nuorista vaikutti kuitenkin epävarmalta saamansa tiedon riittävydestä.

”No kyllä kai se oli [tieto riittävää], jotainhan ne kertoili pieniä, mutta eihä ne suurempia kertonu.”

Haastatteluissa nousi esiin, että yleisimmät nuorten käyttämät palvelut ovat rahallinen tuki, apu lomakkeiden täytössä, sekä henkinen tuki, erityisesti omista asioista puhuminen jälkihuollon työntekijän kanssa. Lisäksi kahdelle haastateltavalle oli tarjottu yksilöllisiä palveluita, joita olivat keskusteluapu ammattilaisilta, apu arjen asioiden hoitamisessa, sekä harrastuksien tukeminen. Yhden nuoren haastattelussa nousi keskustelua siitä, tietääkö hän mitä palveluja jälkihuollossa ylipäätään voi saada. Nuori tietää, että jälkihuolto ei ole ainoastaan sitä, mitä se

on hänellä itsellään. Hän kokee voivansa kysyä jälkihuollon työntekijältä neuvoa kaikkiin mieltä askarruttaviin asioihin.

”On ollu niinku mahollisuus, että mä saisin niinku harrastaakki jotaki, mutta emmää oo sillee mittää teheny -- että ihan perus elämissee vaa rahat.”

”No sosiaalitoimistoa enimmäksee [käyttänyt palvelua], ei mulla paljoa muuta. -- että sosiaalitoimisto maksaa vuokran ja auttaa rahallisesti muuten.”

”Onhan sieltä tarjottu semmostaki, siis niinku tarvittaessa, että jos tarvittee henkistä apua -- ja sieltä on sanottu, että ihan mitä ikinä vaan kysyttävää, nii sieltä voi kysyä.”

Kahdessa haastattelussa heräsi keskustelua heidän valmiuksistaan toimia itsenäisesti arjen asioissa. Molemmat kokivat osaavansa hoitaa asioitaan itsenäisesti. Toinen kertoi, että vaikka hän osaa esimerkiksi maksaa laskunsa itse, oli työntekijän kanssa sovittu, että työntekijä hoitaa laskujen maksamisen. Toinen puolestaan kertoi hoitavansa esimerkiksi laskujen maksamisen itse, ja kysyvänsä jälkihuollon työntekijältä apua tarvittaessa. Arjen asioissa hän kuitenkin kertoi yleensä kääntyvänsä läheistensä puoleen.

Kaikki haastattelemamme nuoret olivat olleet mukana heidän jälkihuoltosuunnitelmansa laadinnassa ja jokaisella jälkihuolto on toteutunut suunnitelman mukaisesti, eikä suunnitelmaa ole tarvinnut muuttaa. Lisäksi yksi haastateltavista oli kirjoittanut suunnitelmaansa osittain itse, mutta hän korosti sitä, että suunnitelma tehtiin yhdessä jälkihuollon työntekijän kanssa. Hän kertoi myös, että työntekijä oli antanut hänelle ennen suunnitelman tekemistä aikaa miettiä kotona, mitä hän itse laittaisi suunnitelman eri kohtiin. Kolme muuta haastateltavaa eivät kertoneet suunnitelman laadinnasta yksityiskohtaisesti. Kysyimme nuorilta, miten heidän mielipiteitään on huomioitu jälkihuollon aikana. Nuoret kokivat, että heidän mielipiteitään on huomioitu hyvin. Aihe ei kuitenkaan herättänyt nuorten mielenkiintoa keskustella aiheesta, joten vastaukset jäivät melko niukoiksi.

”Sillo heti ku mä täytin 18 nii me mentii sinne ja sit se tehtii se suunnitelma --”

"Noo kyllä kait niitä [mielipiteitä] on huomioitu. -- Eipä täsä oikeestaan oo ikinä melkeen ollu mitään, mitä on tarttenu, nii jos jotaki, nii hyvin menny se."

Kolme nuorista koki suhteensa jälkihuollon työntekijään hyväksi, yksi heistä jopa kaverilliseksi. He pystyivät luottamaan työntekijään ja puhumaan henkilökohtaisistakin asioista hänen kanssaan. Yksi nuorista ei kuitenkaan osannut tarkasti kuvailla suhdettaan työntekijään. Sama toistui myös kysyttäessä voiko työntekijään luottaa ja voiko tämän kanssa keskustella henkilökohtaisista asioista. Haastattelussa ei kuitenkaan käynyt ilmi, mistä nuoren vähäsanaisuus johtuu.

"Noo, tällä hetkellä meillä on tosi hyvät [välit työntekijän kanssa], sillee, et se auttaa aina ku tarvi ja sitte ku soittaa nii se neuvoo ja tämmöstä."

"Hyväksi koen [suhteen työntekijään], että mehän ollaan hyviä, hyviä ystäviä."

"Noo, ihan hyvissä väleissä kait ollaan."

Kysyimme nuorilta myös, aikovatko he vielä jälkihuollon päätyttyä olla tekemisissä jälkihuollon työntekijän kanssa. Kaksi nuorista sanoi, että voisi olla tekemisissä työntekijän kanssa jälkihuollon päätyttyä, mikäli siitä olisi heille jotain apua. Yksi nuorista ei puolestaan ollut asiasta varma, ja yksi sanoi suoraan, ettei aio olla työntekijän kanssa tekemisissä jälkihuollon päättymisen jälkeen.

"Saatanha mää ollakki [tekemisissä työntekijän kanssa], jos se vaan auttaa, niin kyllä kai sitä sitten voi olla."

"En ossais kuvitella sitte, että siellä sillee kävisin."

Kukaan nuorista ei kokenut jälkihuollolla olleen vaikutusta heidän ihmissuhteisiinsa. Nuoret eivät myöskään haastattelun aikana missään muissa yhteyksissä ottaneet puheeksi heidän ihmissuhteitaan. Yksi nuorista kuitenkin kertoi, että joi-tain hänen kavereitaan on ärsyttänyt hänen jälkihuollosta saamansa intensiivisempi apu ja tuki.

"Ehkä jotaki muutamaa kaveria vituttanu, ku multa haetaan ne sossu-laput kämppiltä. – että niitten pittää viiä ne laput ja niitä pittää olla koko ajan täyttämässä, nii itellä on vaa laittaa nimet alle."

4.2 Jälkihuollon merkitys ja kehityskohteet

Kysyttäessä millaisia kokemuksia nuorilla on jälkihuollosta, jokainen nuorista kertoi kokemusten olevan hyviä, mutta he perustelivat vastauksiaan eri tavoin. Yksi haastateltavista kertoi kokemusten olevan hyviä, koska jälkihuollosta ei ole ollut mitään haittaa. Yksi puolestaan kertoi, että kokemukset ovat hyviä, koska jälkihuollosta saa rahaa, että tulee toimeen. Yksi haastateltava perusteli hyviä kokemuksiaan sillä, että jälkihuollosta on ollut iso apu omaan asuntoon muuttaessa, koulunkäynnin tukemisessa ja rahallisesti. Yksi haastateltava puolestaan koki jälkihuollosta olleen kokonaisvaltaista hyötyä ja hän koki olevansa etuoikeutettu verrattuna muihin saman ikäisiin nuoriin.

”No siis oha se hyvä, että saa rahaa ja tällee, että pärjää jotenki, mutta eihä se mikkää huima summa loppujenlopulta oo.”

”On ollu aika iso apu, ensin ku mä muutin heti ku mä täytin 18, nii työntekijä kävi mun kans kattoo kämppiä. Sitte se makso mulle kaikki takuuvuokrat ja mää sain käyä ostaa kaikki huonekalut ja se pisti rahat takas mun tilille.”

”Tuntuu, että se on tavallaan etuoikeus, jos suhteuttaa semmosiin, jotka ei oo jälkihuollossa. Sillä tavalla, että ku sieltä saa kaiken mahdollisen avun ja tuen.”

Yksi haastateltavista ei nostanut esille mitään tiettyjä asioita, jotka toimivat jälkihuollossa erityisen hyvin. Kolme haastateltavaa puolestaan nosti esiin jälkihuollon toimivuuden kannalta keskeiseksi tekijäksi jälkihuollon työntekijän toiminnan. Yhden haastateltavan mielestä työntekijän ja asiakkaan välillä kaikki toimii todella hyvin. Yksi haastateltava toi esille, että hän saa tarvittaessa apua työntekijältä, kun hänellä ei ole muita, joilta pyytää apua. Yksi haastateltavista puolestaan koki, että työntekijä on tavoitettavissa helposti ja nopeasti. Lisäksi hän toi esille, että tapaamisia sovittaessa työntekijä on valmis joustamaan ja ajat sovitaan nuoren toiveita kuunnellen. Hän toi esille myös, että asiat hoituvat sujuvasti myös vaki-tuisen työntekijän ollessa lomalla.

”Meillä toimii kaikki oikeestaan hyvin. Kommunikaatio, kaikki paperi-asiat, kaikki.”

”Sehä on ollu yks semmone plussa, että jos ei oo muita ollu, nii se on ollu se työntekijä joka auttaa.”

Kolme nuorista antoi jälkihuollolle kouluarvosana-asteikolla arvosanan yhdeksän. Yksi nuori sijoittaisi jälkihuollon kyseisellä asteikolla numeroiden kahdeksan ja yhdeksän väliin. Kysyimme nuorilta mitä pitäisi tehdä, jotta arvosana nousisi yhden pykälän. Yksi nuorista koki, että jälkihuollosta pitäisi saada enemmän rahaa ja tapaamisia pitäisi järjestää myös muualla kuin toimistossa. Lisäksi hän toivoi, että työntekijä olisi enemmän tukihenkilö, jonka kanssa käytäisiin yhdessä tekemässä ja hoitamassa asioita. Yhden mielestä työntekijän pitäisi olla paremmin tavoitettavissa ja päätösten käsittelyaikojen tulisi olla lyhempiä. Kaksi nuorista ei osannut sanoa, mitä pitäisi tehdä, jotta arvosana nousisi. Toinen heistä kuitenkin toi esille, että jälkihuolto voisi jatkua pidempään.

”No jos nyt mieltii siihen rahallisuuteen, niin se ei oo mikkään iso ja tälleen. Ne ei oo muuta ku siellä tämmösiä käyntejä ja näitä. Ku niitten kanssa ei tavallaan käyä missään puhumassa tai tekemässä yhdessä asioita, nii se on ehkä miinus. -- että auttaa niiku virastossa käymisissä ja tavallaan että olis semmosena niiku tukihenkilönä enempi.”

Kysyimme nuorilta, mikä heidän mielestään jälkihuollossa toimii huonosti. Yksi nuorista ei osannut nimetä mitään asiaa, mikä toimisi huonosti. Yksi nuori koki, että rahaa pitäisi saada enemmän, jos menoja on kuukaudessa enemmän kuin normaalisti. Kaksi nuorta koki, että jälkihuollon työntekijää on vaikea tavoittaa puhelimitse. Toisen mielestä tavoittamattomuus koski koko sosiaalitoimistoa. Lisäksi toinen toi esille, että jälkihuollon työntekijän ollessa puhelinpäivystäjänä tapaamiset hänen kanssaan ovat hektisiä, ja on häiritsevää, että työntekijä saattaa kesken tapaamisen lähteä hoitamaan puhelinpäivystäjälle kuuluvia asioita.

”Noo siinä on se heikkous että nehä ei voi, jos laskuja on enemmän nii ei saa ku sen tietyn verran tuloja kuukauessa --”.

”No, se on, niinku koko sosiaalitoimistosa on ainut, tai semmonen moite, että aiva sama kuka, jopa siis se oma jälkihuollon työntekijä, ni sieltä on vaikea saaha kiinni ihmisiä.”

"-- se [jälkihuollon työntekijä] saattaa olla tapaamisessa päivystäjä nii silloin se on tosi hektistä se aika siinä että, jos ois paljo asiaa ja hoiettavaa nii sit se saattaa aivan kesken kaiken joutua lähtemään jonnekki pois."

Kysyimme nuorilta myös, miten jälkihuoltoa pitäisi heidän mielestään kehittää. Yksi nuori kehittäisi jälkihuoltoa niin, että jälkihuollosta saatava rahallinen tuki olisi tapauskohtaisesti suurempaa. Yksi nuori ei tiennyt tarvitseeko jälkihuolto kehittämistä ja yhdellä ei tullut mieleen mitään kehitettävää. Yhdessä haastattelussa kysymyksen asettelu oli erilainen. Kysyimme nuorelta, haluaisiko hän jonkin asian muuttuvan jälkihuollossa. Nuori ei tuonut esille mitään asiaa, mihin hän kaipaaisi muutosta, mutta toivoi, että jälkihuollon työntekijä ei vaihtuisi hänen asiakkuutensa aikana.

"Tapauskohtaisesti auttaisin ainaki paremmin rahallisesti, jos on tarvetta."

"Mutta toivon että ei vaihtuis jälkihuollon työntekijä, että ois se sama ku se tietää sut parhaite, sun asiat, ku se on ollu alusta asti sun kanssa."

Jokainen nuori koki hyvinvointinsa tällä hetkellä hyväksi ja että jälkihuollolla on ollut siihen positiivista vaikutusta. Kahdella nuorella jälkihuolto auttoi jaksamaan koulunkäynnissä. Kahdella jälkihuollon merkitys näkyi puolestaan raha-asioissa ja he kokivat, että heidän taloudellinen pärjäämisensä riippuu jälkihuollon asiakkuudesta. Lisäksi toinen heistä koki talousneuvonnan edistäneen hänen hyvinvointiaan. Yksi nuorista koki myös, että omista asioista puhuminen jälkihuollon työntekijälle on edistänyt hänen hyvinvointiaan. Lisäksi yksi nuorista toi esille, että taloudelliset vaikeudet heikentävät hänen hyvinvointiaan.

"No on ollu että auttanu käymään koulua enemmän. -- Ja sitte ku mulla on nytte ollu ulosotossaki kaikkia hommia nii työntekijä on sopinu mulle ajan velkaneuvojille ja luvannu tulla mun kans sinne."

"No taas on se rahallinen tulo, että rahhaaha ei tulis sitte mistään, että ei sitä pärjäis millään."

"-- henkinen hyvinvointi on huono raha-asioden takia, että rahallisesti on erittäin vaikeaa välillä."

Jokainen nuori kuitenkin näki tulevaisuutensa hyvänä ja toi esille, että haluaa tulevaisuudessa huolehtia itse omasta toimeentulostaan, eikä halua olla riippuvainen sosiaalietuuksista.

”No tulevaisuudelta mä toivon, että mulla ois mielekästä työtä ja että mulla ois hyväpalkkanen työ.”

”-- hommailen jotaki töitä ja tälle, että sitte ei varmaa oikee tartte mitää sossun rahoja.”

”No jos ammatin saa, nii kyllä kai tässä sitte ku töihin pääsee nii pitäis alkaa taas ite pärjäämään, ilman sosiaalitoimen tukea.”

Kaiken kaikkiaan haastatteluista saa sellaisen kuvan, että haastateltujen nuorten kokemukset jälkihuollosta ovat positiivisia ja jokaiselle nuorelle jälkihuollosta on ollut hyötyä. Suhde jälkihuollon työntekijään korostuu haastatteluissa nuorille merkityksellisenä. Nuoret kokevat työntekijän tärkeänä aikuisena, jonka kanssa voi puhua omista asioistaan. Yksi nuorista kuitenkin toivoi, että työntekijän kanssa voisi viettää enemmän aikaa ja tehdä asioita yhdessä. Keskeinen, haastatteluissa esille noussut teema on raha. Nuoria selkeästi mietitytti, mistä rahaa saa ja riittääkö raha. Lisäksi kolmella nuorella oli ollut vaikeuksia rahankäytössä, mikä voi osaltaan selittää miksi raha-asiat olivat mielenpäällä. Kaikki nuoret näkivät tulevaisuutensa valoisana ja heidän tavoitteenaan oli saada töitä ja tulla toimeen omillaan.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Haastatteluissa työntekijän merkitys ja häneltä saatu henkinen tuki olivat paljon esillä. Nuoret kertoivat, että he puhuvat työntekijälle heidän mieltään painavista asioista. Lisäksi työntekijä neuvoo ja auttaa heitä tarvittaessa. Mielestämme on tärkeää, että nuoret pystyvät luottamaan työntekijään. Kaikilla nuorilla ei ole muita aikuisia, joilta kysyä neuvoa tai joille puhua omista asioistaan. Nuorella ei välttämättä ole läheisiä välejä biologisiin vanhempaisiin ja sijoituksen aikana läheisiksi tulleet työntekijät eivät ole enää nuoren elämässä niin tiiviisti mukana. Myös Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisussa tulee esille, että nuoret kaipaavat jälkihuollon aikana henkistä ja sosiaalista tukea, sekä aikuista, jolle voi aina soittaa (Vario ym. 2012, 36).

Asiakaslähtöisyys näkyi Kemin kaupungin jälkihuollossa muun muassa haastattelemiemme nuorten yksilöllisenä kohtaamisena. Työntekijä oli huomionnut asiakkaiden henkilökohtaiset tarpeet, esimerkiksi yhden nuoren kohdalla oli sovittu aika velkaneuvojalle. Asiakaslähtöisyys näkyi myös työntekijän merkityksessä nuorille. Nuoret kokivat suhteen työntekijään hyväksi ja he luottivat työntekijään. Nuoret pystyivät puhumaan hänelle henkilökohtaisista asioistaan ja kokivat, että voivat kysyä työntekijältä apua aina tarvittaessa. Asiakkaan ja työntekijän välinen vuorovaikutus on asiakaslähtöisyydessä merkittävässä asemassa, ja mielestämme Kemin kaupungin jälkihuollossa vuorovaikutus asiakkaan ja työntekijän välillä on toimivaa. Asiakaslähtöisyyteen kuuluu myös asiakkaan voimavarojen vahvistaminen, jonka onnistumisesta kieli Kemin kaupungin jälkihuollossa se, että jälkihuolto oli auttanut nuoria jatkamaan koulunkäyntiä ja jokainen nuori näki tulevaisuutensa positiivisena.

Vaikka haastattelemamme nuoret kokivat työntekijän tärkeänä henkisenä tukena, yksi heistä toivoi, että työntekijä olisi enemmän läsnä nuoren elämässä, ikään kuin tukihenkilö. Mietimme, miten jälkihuollon työntekijän roolia ja toimenkuvaa voitaisi kehittää niin että työskentely olisi arkilähtöisempää. Nuoren ja työntekijän tapaamisia voitaisi järjestää useammin nuoren kotona, jolloin voitaisi tehdä yhdessä arjen asioita, kuten siivota, pestä pyykkiä tai laittaa ruokaa. Lisäksi työnte-

kijä voisi olla enemmän mukana, kun nuori hoitaa arjen asioitaan kodin ulkopuolella. Kun työskentely on arkilähtöisempää, työntekijä näkee, miten nuorella arjen hoitaminen onnistuu. Tällöin pystytään helposti tukemaan nuorta niiden asioiden opettelussa, joissa hänellä on vaikeuksia. Myös Orvokki Kurosen Pro Gradu – tutkielmassa jälkihuollossa olevat nuoret toivoivat, että he voisivat tavata jälkihuollon työntekijää välillä myös muualla kuin sosiaalitoimistossa (Kuronen 2013, 58–59).

Nuorten määritelmät jälkihuollosta olivat omiin kokemuksiin perustuvia. Kolme nuorista ei tuonut esille jälkihuollon tarkoitusta tai sisältöä, vaan heille jälkihuolto tarkoittaa palveluita, joita he itse ovat saaneet. Ainoastaan yksi nuori avasi jälkihuollon käsitettä yleisellä tasolla, tuoden esille sen tarkoituksen ja esimerkkejä siitä, mitä tarjotut palvelut voivat olla. Koemme, ettei kaikilla nuorilla ole tietoa siitä, mitä kaikkia palveluja jälkihuolto voi sisältää tai mihin kaikkeen jälkihuolto pyrkii. Haastattelemamme nuoret sekoittivat sosiaalitoimiston ja jälkihuollon palveluja keskenään, osa heistä esimerkiksi uskoi, että heidän saamansa taloudelliset tuet ovat riippuvaisia jälkihuollon asiakkaana olemisesta. He ajattelivat, että he eivät saa mistään taloudellista tukea, jos he eivät ole jälkihuollon asiakkuudessa. Samankaltaisia tuloksia on tullut esiin myös Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisussa. Siinä käy ilmi, että haastatellut nuoret eivät osaa tarkalleen kertoa, mitä jälkihuolto tarkoittaa. Moni julkaisua varten haastatelluista nuorista uskoi, että jälkihuolto on sosiaalitoimesta saatavaa rahallista tukea. Nuoret toivoivat lisää tietoa siitä, millaisiin palveluihin heillä on oikeus jälkihuollon asiakkaana. (Vario ym. 2012, 35.)

Mielestämme nuorille pitäisi kertoa enemmän jälkihuollon mahdollisuuksista. Asiakaslähtöisessä työskentelyssä on tarkoituksenmukaista, että asiakas pystyy vaikuttamaan saamaansa palveluun. Jotta tämä toteutuisi, hänellä tulee olla tieto siitä, mitä palvelu voi sisältää. Mikäli asiakkaat eivät tiedä kaikkia palvelumahdollisuuksiaan, eivät he osaa pyytää tarvitsemaansa palvelua, eikä heidän saama palvelu vastaa heidän tarpeitaan. Olisi ihanteellista, että Kemien kaupungilla olisi olemassa nuorten näköinen, nuorille jaettava pieni vihko tai lehtinen, jossa jälki-

huolto esiteltäisiin yksinkertaisesti ja selkeästi. Lehtisessä nuorella olisi tieto koajan saatavilla, eikä tiedonsaanti riippuisi työntekijästä, siitä, mitä työntekijä kertoo tai jättää kertomatta nuorelle.

Yhden haastattelumamme nuoren kohdalla jälkihuoltosuunnitelma oli mielestämme tehty erittäin hyvin. Nuori oli saanut itse miettiä, mitä suunnitelmaan kirjataan ja saanut sitten itse kirjoittaa suunnitelmaansa. Työskentely nuoren kohdalla oli erittäin asiakaslähtöistä ja osallistavaa. Nuori vaikutti siltä, että hänelle suunnitelman tekeminen oli merkityksellistä. Kolme muuta nuorta olivat vähäsanaisempia suunnitelmasta, he eivät tuoneet esille yksityiskohtia suunnitelmasta tai sen tekemisestä. Heille suunnitelma ei vaikuttanut olevan kovin tärkeä, eikä suunnitelman laatiminen ollut jäänyt heille erityisesti mieleen. Pohdimme, mistä johtuu, että yhden nuoren kohdalla jälkihuoltosuunnitelman tekeminen erosi niin paljon kolmen muun nuoren suunnitelman laadinnasta. On työntekijän vastuulla osallistaa nuorta ja huolehtia siitä, että nuori on mukana tekemisessä. Asiakaslähtöinen työskentely vaatii työntekijää kohtaamaan jokaisen asiakkaan yksilönä, ja tekemään asiakassuunnitelmaa yhdessä asiakkaan kanssa juuri tämän tarpeiden ja toiveiden mukaan. Työntekijän tulee huolehtia siitä, että nuori ei ainoastaan istu vieressä katsomassa, kun asiakassuunnitelmaa tehdään, vaan hän myös oikeasti osallistuu suunniteluun.

Haastatteluissa raha ja taloudenhallinta toistuivat nuorten puheissa. Nuoret toivat esille erityisesti rahankäytön haasteita ja kaikki kokivat taloudellisen pärjäämisensä epävakaaksi. Osalla nuorista oli rahankäytön kanssa suurempia ongelmia, kuten velkautumista. Jokaisella nuorella rahankäytön suunnittelu oli vaikeaa, eivätkä kaikki osanneet aina ennakoida kuukauden menojaan. Pohdimme, johtuvatko nuorten rahankäytön haasteet hullaantumisesta vapaudentunteeseen, ja pitäisikö talousneuvonnan osuutta jälkihuollossa lisätä. Jotkut nuorista toivat esille, että heidän saamastaan talousneuvonnasta oli ollut heille hyötyä. Jälkihuollossa esille tulevia rahankäytön ongelmia voitaisiin mielestämme ehkäistä lisäämällä rahankäytön opettelua jo ennen jälkihuollon alkamista, nuoren ollessa vielä sijoituksessa.

Nuorten kokemukset Kemin kaupungin jälkihuollosta ovat hyviä, eivätkä nuoret nostaneet esille monia kehityskohtia jälkihuollosta. Jälkihuollolla on ollut myönteisiä vaikutuksia nuorten elämään ja nuoret olivat tyytyväisiä jälkihuoltoon. Työntekijän rooli nousi haastatteluissa useasti esiin, ja on selvää, että työntekijä tekee työtään yksilöllisesti ja asiakaslähtöisesti. Koemme, että Kemin kaupungin jälkihuollossa asiakaslähtöisyys on toimivaa, ja sitä tulisi vaalia. Mielestämme Kemin kaupungin jälkihuollon toimivuudesta kertoo myös se, että jokaisella nuorella oli selkeät ja positiiviset kuvat tulevaisuudesta. Nuorten syrjäytymistä on pystytty jälkihuollolla ehkäisemään ja heitä on saatu osallistettua yhteiskuntaan, sillä heillä on halua tulla itsenäisiksi toimijoiksi. Emme pelkästään haastattelujen perusteella löytäneet Kemin kaupungin jälkihuollosta suuria ongelmia tai kompastuskiviä, joihin olisi välttämätöntä tai akuuttia kiirettä puuttua. Meidän näkemyksiimme vaikuttaa kuitenkin myös koko opinnäytetyöprosessi ja sen mukanaan tuoma tieto. Mielestämme tärkeimpänä kehityskohteenä jälkihuollossa näyttäytyy nuorten tietämys jälkihuollosta. Vaikka nuoret itse kokevat, että heillä on tarpeeksi tietoa jälkihuollosta, käy haastatteluista kuitenkin ilmi, että tieto on puutteellista. Koemme, että nuorten informoinnin kehittäminen parantaisi jälkihuollon palvelun laatua. Ehdotuksemme laadun parantamiseen, eli informoinnin kehittämiseen, on nuorille jaettava jälkihuollosta kertova lehtinen tai pieni vihko.

6 POHDINTA

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, mitä nuorten mielestä Kemlin jälkihuollossa voitaisi kehittää. Mielestämme olemme onnistuneet saavuttamaan tavoitteemme, sillä olemme tuoneet haastattelujen kautta esille nuorten näkökulman jälkihuollosta ja nostaneet esiin jälkihuollon kehityskohtia. Koemme, että tuottamaamme tietoa pystyy hyödyntämään jälkihuollon kehittämisessä Kemlin kaupungissa ja mahdollisesti myös muualla. Lisäksi olemme kasvattaneet omaa tietämystämme niin jälkihuollosta, kuin muistakin opinnäytetyömme osa-alueista.

Opinnäytetyömme teossa haastavaa oli löytää laajaa ja monitahoista tietoa käsittelemistämme aiheista. Etenkin jälkihuollosta tarvittavan tiedon löytäminen oli vaikeaa, sillä monissa lähteissä tiedon määrä on suppea tai lähteet sisältävät saman asian, eli lyhyen määritelmän siitä, mitä jälkihuolto on. Samankaltaisiin ongelmiin törmäsimme etsiessämme tietoa asiakaslähtöisyydestä ja osallisuudesta. Koemme, että mielenkiintoisinta opinnäytetyöprosessissa on ollut haastattelujen suunnittelu, toteutus ja analysointi. Haastattelujen tekeminen on ollut meille uusi kokemus, ja ehkä siksi se on jäänyt mukavimpana vaiheena mieleen. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyön tekeminen on ollut meille opettavainen kokemus.

Analysoidessamme haastatteluja, huomasimme, että oma kokemattomuutemme haastattelijoina näkyy haastatteluissa. Mikäli olisimme olleet kokeneempia, olisimme osanneet useammassa kohdassa esittää enemmän lisäkysymyksiä. Toki esittämämme lisäkysymykset olivat hyödyllisiä ja niiden avulla saimme vastauksista laajempia, mutta koemme kuitenkin, että tilaisuuksia jatkokysymyksille olisi ollut tarjolla vielä enemmän. Koemme, että joissakin kohdissa tarkentavalla kysymyksellä olisi voinut olla merkittäviäkin vaikutuksia vastauksen laajuuteen, mutta emme usko, että se olisi vaikuttanut opinnäytetyömme lopullisiin tuloksiin.

Mielestämme olemme tehneet oikeita ratkaisuja valitessamme tutkimusmetodeja ja koemme, että olemme päässeet hyvään lopputulokseen valitsemillamme metodeilla. Esimerkiksi teemahaastattelu oli meille hyvä valinta, koska koemme sen olevan melko helppo haastattelumalli, ja strukturoidumman haastattelun tarkkojen kysymysten suunnittelemisen olisi ollut meille haastavaa aiheemme puolesta

ja oman kokemattomuutemme vuoksi. Koemme myös, että oli hyvä valinta tehdä opinnäytetyö parina, sillä olemme pystyneet jakamaan ajatuksiamme ja saaneet uusia näkökulmia keskustelujemme kautta. Olemme myös pystyneet jakamaan opinnäytetyön tekoon liittyneen stressin.

Koemme, että jälkihuollon tutkimista tulisi jatkaa edelleen. Mielestämme jälkihuollon järjestämistä eri kunnissa olisi mielenkiintoista tutkia, sillä jälkihuollon järjestämiskäytännöille ei ole asetettu tarkkoja vaatimuksia. Kunnissa jälkihuoltoa järjestetään niiden omien resurssien mukaan, mikä asettaa nuoret eriarvoiseen asemaan. Lisäksi, kuten aiemmin toimme esille, Kemissä jälkihuoltoon tuleville nuorille olisi hyvä kehittää nuorten näköinen lehtinen, jossa kerrotaan jälkihuollosta ja sen sisällöstä. Näemme, että lehtisen luominen olisi hyvä opinnäytetyön aihe.

Mielestämme ihmisten tietämys jälkihuollosta on vähäistä ja yleinen keskustelu siitä on vielä vähäisempää. Emme oleta, että niin sanotun tavallisen kansalaisen täytyisi tietää tarkalleen, mitä jälkihuolto tarkoittaa, mutta koemme, että sosiaalialalla työskentelevien tulisi osata edes määritellä jälkihuollon käsite. Opinnäytetyötä tehdessä olemme törmänneet tilanteisiin, joissa sosiaalialalla työskentelevä henkilö ei ole tiennyt, mitä jälkihuolto tarkoittaa. Mielestämme arvostus jälkihuoltoa kohtaan ei ole läheskään sillä tasolla, millä sen pitäisi olla. Jälkihuolto on todella tärkeää, sillä sen avulla varmistetaan, että sijoituksen aikana tehty työ ja saavutetut tulokset eivät mene hukkaan. Sosiaalialalla keskustelua jälkihuollosta pitäisi lisätä ja sitä kautta arvostus jälkihuoltoon mahdollisesti kasvaisi.

LÄHTEET

Alastalo, M & Åkerman, M. 2010. Asiantuntijahaastattelun analyysi: Faktojen jäljillä. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.). Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Aaltonen, S. & Heikkinen, A. 2013. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 197–208.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Halttu, K. 2013. Kokemuksia lastensuojelun jälkihuollosta. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, AMK-Opinnäytetyö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013112818761>

Hakoniemi, J. 2013. Lastensuojelun jälkihuolto nuorten itsenäistymistä tuke-
massa. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, YAMK-
Opinnäytetyö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013121221065>

Hipp, T. & Pukkio, S. 2016. Nuorten osallisuus ja kokemustieto jälkihuollon ke-
hittämisessä. Teoksessa T. Hipp & S. Pukkio (toim.) Mikä jälki jää? Opas las-
tensuojelun jälkihuoltotyöhön. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 102–117.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria
ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Hel-
sinki: Tammi.

Hotari, K., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teok-
sessa M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 117–132.

Jacklin, J. & Kaisto-Vanhamäki, H. 2011. Jälkihuollon asiakkaiden kokemuksia
jälkihuollon merkityksestä arjessa selviytymisessä. Diakonia-ammattikorkea-
koulu, Diak Pohjoinen Oulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. AMK-Opinnäytetyö.
Viitattu 13.11.2015. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201105025489>

Kananoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P., Laiho, K., Sarvimäki, P., Karjalai-
nen P. & Seppänen M. 2007. Sosiaaliryöntejä. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Karhula, H. 2013. Nuorten aikuisten kokemuksia sijaishuollosta ja itsenäisestä
elämästä sijoituksen jälkeen. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan
koulutusohjelma. AMK-Opinnäytetyö. Viitattu 12.11.2015
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013122022027>

Kivinen, S. 2009. Opas jälkihuollossa olevien nuorten vanhemmille. Helsinki:
Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry.

Keronen, M. 2013. Asiakaslähtöisyys - olennainen tekijä sosiaalihuollossa. Viitattu 20.4.2016. <http://tesso.fi/artikkeli/asiakaslahtoisuus-olennainen-tekija-sosiaalihuollossa>

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kuronen, O. 2013. Jälkihuollon asiakkaan kokemukset sosiaalityön kontekstissa. Lapin yliopisto. Sosiaalityö. Pro Gradu – tutkielma. Viitattu 13.11.2015. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201303191053>

Laaksonen, S. 2004. Jälkihuolto-opas. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Nivala, E. 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Teoksessa I. Tanskanen & E. Timonen-Kallio (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 18–25.

Nuorisolaki 27.1.2006/72.

Perustuslaki 11.6.1999/731.

Pohjola, A. 2007. Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa L. Viinamäki & E. Saari (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi, 11–30.

Pohjola, A. 2010. Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa M. Laitinen & A. Pohjola (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 19–74.

Pukkio, S. & Hoikkala, S. 2016. Jälkihuolto kasvun ja itsenäistymisen tukena. Teoksessa T. Hipp & S. Pukkio (toim.) Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 6–24.

Rantala, K. 2011. Osallisuuden kokemuksia ja kokeiluja seurakunnissa. Teoksessa S. Nurmi & K. Rantala (toim.) Näyn & kuulun – Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat / Lasten Keskus Oy, 137–181.

Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki – Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Saaranen-Kauppinen A. & Puusniekka A. 2006a. 1.2.2 Laadullisen tutkimuksen elementit. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 5.5.2016. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2_2.html

Saaranen-Kauppinen A. & Puusniekka A. 2006b. 7.3.2 Sisällönanalyysi. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 5.5.2016. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007) Soveltamisopas. Helsinki: Stakes.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Jälkihuolto. Viitattu 27.5.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016a. Lasten osallisuus. Viitattu 22.9.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016b. Osallisuus. Viitattu 1.11.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016c. Sijaishuolto. Viitattu 13.5.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.

Törrönen, M. & Vauhkonen, T. 2012. Itsenäistyminen elämänvaiheena. Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. Helsinki: SOS-Lapsikylä ry.

Vario, P., Barkman, J., Kiili, J., Nikkanen, M., Oranen, M. & Tervo, J. 2012. Suojele unelmia, vaali toivoa. Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja. 2012:6.

Väestöliitto. 2016. Mitä tarkoittaa asiakaslähtöisyys? Viitattu 20.4.2016.
http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/tietoa_parisuhdeammattilaisille/asiakastyon_lakitietoa/asiakaslahtoisuus/

LIITTEET

- Liite 1. Asiantuntijahaastattelun kysymykset
- Liite 2. Teemahaastattelurunko
- Liite 3. Lupa haastattelun nauhoittamiseen

Asiantuntijahaastattelun kysymykset:

1. Mitä jälkihuolto Kemin kaupungissa on?
2. Mitkä ovat yleisimmät nuorille tarjottavat palvelut?
3. Mitä yhteistyökumppaneita jälkihuollolla on?
4. Onko Kemin kaupungin jälkihuollossa jotakin erityistä verrattuna muiden kuntien järjestämään jälkihuoltoon?

Teemahaastattelurunko:

Jälkihuollon asiakkuus

- Mitä sinun mielestäsi jälkihuolto tarkoittaa?
- Kuinka kauan olet ollut jälkihuollossa?
- Millaisia kokemuksia sinulla on jälkihuollosta? Miksi?
- Mitä jälkihuollon palveluita olet käyttänyt?
- Mitä palveluita sinulle on tarjottu?
- Vastasiko annettu tuki tarpeitasi?

Asiakaslähtöisyys ja osallisuus

- Miten olet ollut mukana jälkihuoltoa koskevan asiakassuunnitelman laadinnassa? Entä, miten mielipiteitäsi huomioitiin jälkihuollon aikana?
- Toteutuiko jälkihuolto suunnitelman mukaisesti?
- Mitä kautta olet saanut tietää ja tietoa jälkihuollosta? Saitko riittävästi tietoa?

Ihmissuhteet

- Millaiseksi koet suhteesi jälkihuollon työntekijään?
- Millainen vaikutus jälkihuollolla on ollut ihmissuhteisiisi?
- Voitko luottaa työntekijään ja puhua henkilökohtaisista asioistasi hänen kanssaan?
- Aiotko tai oletko tekemisissä työntekijän kanssa jälkihuollon päätyttyä?

Toimivuus

- Mikä jälkihuollossa mielestäsi toimi hyvin, mikä heikommin? Miten jälkihuoltoa voitaisiin kehittää?
 - o Millaisen kouluarvosanan, 4-10, antaisit jälkihuollon toimivuudelle? Miksi?
 - o Mitä pitäisi tapahtua että arvosana nousisi yhden pykälän?
- Millaiseksi koet hyvinvointiasi tällä hetkellä? Onko jälkihuollolla ollut vaikutusta siihen?
- Miten koet pärjääväsi elämässä tänä päivänä ja millaiseksi koet tulevaisuuden?
- Haluaisitko tuoda esille jälkihuollosta vielä jotain muuta?

Lupa haastattelun nauhoittamiseen:

Hyväksyn sen, että haastattelu nauhoitetaan.

Annan luvan siihen, että Meeri Norja ja Saija Taipalus käyttävät haastatteluaineistoa opinnäytetyön tekemiseen.

Nauhaa ei kuuntele kukaan muu kuin Meeri Norja ja Saija Taipalus. Ymmärrän että henkilöllisyyteni ei ole tunnistettavissa opinnäytetyössä ja antamiani tietoja käsitellään luottamuksellisesti.

Haastattelunauhat tuhoetaan työn valmistumisen jälkeen.

Päiväys:

Allekirjoitus:

Nimensevennys: